

Studii LEADER

-3-

Studiu asupra posibilităților de eco-turism pe teritoriul LEADER Csík

Recomandări strategice pentru planul de
dezvoltare locală

*Studiu realizat de către:
Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului*

Studiu asupra posibilităților de eco-turism pe teritoriul LEADER Csík

Recomandări strategice pentru planul de dezvoltare locală

Elaborat de: Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului

2014

Cuprins

1. Introducere.....	3
1.1. Obiectivul studiului	3
1.2. Metode.....	4
1.2.1. Echipa de realizare	4
1.2.2. De ce tocmai ecoturism?.....	4
1.2.3. Metode de cercetare.....	5
2. Prezentarea regiunii și a Asociației LEADER Csík.....	9
3. Aspecte generale legate de ecoturism.....	11
4. Definiții	16
5. Activități de ecoturism în regiunea GAL LEADER Csík	19
5.1. Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România	19
5.2. Asociația de Ecoturism din România	19
5.2.1. Drumeții	19
5.2.2. Tururi de observare animale	21
5.2.3. Birdwatching (observarea păsărilor)	21
5.2.4. Echitație.....	23
5.2.5. Cicloturism.....	24
5.2.6. Activități nautice	26
5.2.7. Activități de iarnă	27
5.2.8. Tururi de speologie.....	28
5.2.9. Tururi foto	28
5.2.10. Tururi culturale.....	30
5.3. Alte activități	37
5.3.1. Cunoașterea naturii.....	37
5.3.2. Activități extreme	39
5.3.3. Programe pentru persoane cu dizabilități.....	39
5.3.4. Ape minerale, băi tradiționale	41
5.4. Analiza serviciilor ecoturistice	43
6. Ghizi turistici.....	43
7. Recomandări	44
8. Bibliografie	49
9. Mulțumiri.....	50
10. Anexă.....	51

1. Introducere

Ecoturismul este ramura sectorului turistic în ascensiune rapidă, iar regiunea noastră este potrivită din mai multe puncte de vedere pentru a acorda astfel de servicii.

În același timp unirea încearcă să unească două concepte opuse și care aproape se exclud: turismul și sustenabilitatea. Turismul înseamnă călătoria omului provenită din curiozitate sau cu scop de odihnă. Deci nu este o activitate vitală a oamenilor, dar în schimb generează anual un surplus de consum imens, încât privind totalitatea ecosistemului terestru, turismul nu servește sustenabilitatea acestuia. O parte din cei care totuși doresc călătoria, au recunoscut deja acest lucru și încearcă dacă tot o fac, încearcă să reducă efectele negative sociale și de mediu. În acest demers ei caută modalități de călătorie și oportunități de cazare cu consum de energie și contaminare redus, ținând lor fiind teritoriile apropiate de natură și regiunile culturale nu foarte modernizate. Pentru ei este important cunoașterea profundă a valorilor naturale și a culturii locale, adică doresc să învețe. Ei urmăresc două lucruri cumpărat și armonia.

Ce este cumpărat și ce este armonic? Cumpărat este natura, iar armonia înseamnă faptul că putem coopera cu natura (lumea existentă), cu beneficii reciproce, părțile trăind în pace. Un exemplu emoționant este agricultura familială din Ținutul Secuiesc: ambele părți, adică natura și omul, trăiesc în armonie de secole. Omul trăiește din natură, iar natura devine sustenabilă pe termen lung. Mai mult, fânețele montane dovedesc, că natura se și îmbogățește, deoarece aici se formează o varietate de plante erbacee și insecte, care în lipsa agriculturii tradiționale n-ar exista, cel puțin nu în această concentrație. Pentru cei care se plimbă pe fânețe în timpul înfloririi, este fără îndoială, că aceasta este armonia omului și a naturii, și a Divinității care privește cu placere această simbioză, care de fapt care însuși este chiar zâmbetul lui Dumnezeu.

Deci, această resursă excepțională, este cea care ar trebui să stea la baza ecoturismului din regiunea LEADER Csík. Vizitorii să vadă armonia reprezentată de agricultura noastră. Pot acumula experiențe, care în lumea vestică nu mai sunt de găsit, că există trai comun între om și natură; că există stil de viață sustenabil; că există acele lucruri, despre care s-au elaborat nenumărate studii sau bestseller-e, fără a le experienta personal. Asta poate fi punctul forte al regiunii LEADER Csík, dacă nu-l irosește. Toate intervențiile, finanțările sau proiectele, care contribuie la sustenabilitatea culturii tradiționale și naturale ale regiunii, servesc în același timp și potențialul ecoturistic.

1.1. Obiectivul studiului

Obiectivul acestui studiu este de a propune tipuri de finanțări Asociației Csík LEADER, bazate pe o analiză scurtă al situației actuale, prin care să contribuie la dezvoltarea potențialului eco-turistic și la serviciile acesteia. Nu am dorit să elaborăm o strategie, dar pe alocuri pare a fi în metodologia și structura sa. De aceea, scopul studiului

este de a contribui cu idei și propunerii la strategia Asociației Csík LEADER, care va fi elaborată pentru următorii șapte ani.

Deoarece țelul a fost adunarea ideilor de dezvoltare, recomandările nu sunt formulate la un nivelul necesitată într-o strategie. Pasul următor este ca echipa de elaborare a strategiei să selecteze, și în unele cazuri să le concentreze pe acelea, care vor fi folosite în strategia de dezvoltare locală. La acel pas ar fi indicat rafinarea măsurilor prin consultări între cei implicați.

1.2. Metode

1.2.1. Echipa de realizare

În elaborarea studiului au participat doi membri fondatori ale asociației Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului (Csíki EKE) precum și alții specialiști. Toți sunt turiști și ghizi cu experiență. Din partea Csíki EKE, directorul asociației Szabó Károly. Obiectivul asociației Csíki EKE este protecția mediului natural și antropic, practicarea și popularizarea drumeției și a ecoturismului în general, cunoașterea, popularizarea și protecția valorilor culturale și etnografice. Celălalt membru fondator al Csíki EKE, Nyírő Gergely, expert în drumeție și în biciclism montan, absolvit în dezvoltare rurală, ghidează turiști internaționali și în prezent lucrează la o ofertă pentru bicicliști la nivel de regiune.

Biró Róbert, referent în turism, absolvent în dezvoltare rurală. Lucrează de șase ani cu antreprenorii în turism, menține contact permanent cu ei, organizează cazare și programe pentru grupuri de turiști. Rodics Gergely, specialist în dezvoltare rurală, a lucrat cu experiență vastă cu parcurile naționale, și a elaborat strategii de dezvoltare în care a implicat mulți specialiști. Activează ca și ghid turistic atât în locurile de valoare naturală ridicată, cât și pentru prezentarea culturii locale.

1.2.2. De ce tocmai ecoturism?

Punctul de plecare în elaborarea studiului a fost, că analizând situația turismului, nu putem evidenția atracții semnificative și comparabile pe plan global. În regiune nu există munți înalte de mai multe mii de metri, catedrale sau castele fără pereche, și nici metropole multicolore, cu viață culturală foarte mobilă. Valorile noastre au legătură cu natura: singurul lac vulcanic intact din Europa Centrală și Estică, izvoarele minerale naturale, a treia cea mai bogată populație de plante din Europa (lângă Vârful Pogány-havas), cele mai multe habitate cunoscute de localnici (Ghimeș, Valea Rece).

Ceea ce putem oferi nu este global, ci mai degrabă local. Putem vorbi despre o cultură creată de localitate, care în primul rând este în strânsă relație cu facilitățile naturale (de exemplu prin agricultura montană), și în al doilea rând oferă posibilitatea prezentării unui stil de viață de dinainte, aproape arhaic pentru lumea modernizată. Acest stil de viață dintr-un punct de vedere este rămas în urmă, dar dintr-un alt punct de vedere

devine din ce în ce mai important: am devenit o regiune model privind modul de trai sustenabil la scară unui peisaj.

Așadar, regiunea poate lansa atracții din cultura locală sau din natură, economia și întreprinderile ei fiind mici. Acest fapt oferă condițiile cele mai bune ecoturismului, dintre toate formele turismului. Situația este susținută de trend-ul global, conform căruia ecoturismul este sectorul turistic cu cea mai rapidă creștere pe piață, fapt descris cu mai multe detalii în capitolul 3 al studiului.

1.2.3. Metode de cercetare

În pregătirea studiului am folosit următoarele metode: 1) Interviuri de tip focus-grup, 2) Interviuri individuale în profunzime, 3) Experiența de teren al autorilor, 4) Analiza documentelor.

Interviuri de tip focus-grup

Am organizat două focus-grupuri, cu invitați profesioniști în domeniul ecoturismului. Persoanele prezentate în următoarele tabele sunt antreprenori în turism, ecologiști, biologi, cadre didactice, lideri ale organizațiilor neguvernamentale, salvamontiști, sau experți în dezvoltare rurală.

Acstea evenimente au contribuit la colectarea datelor generale despre ofertele ecoturistice actuale, la identificarea prestatelor, și la alcătuirea unei idei generale despre direcția în care ecoturismul ar trebui dezvoltat. Interviurile individuale în profunzime au fost mai potrivite pentru adunarea detaliilor.

Tabelul 1: Participanții focus-grup-ului din 11 decembrie 2013

	Nume	Organizația (în lb. maghiară)	Organizația (în lb. română)	Specialitate, competențe ecoturistice
1.	Süket Zsombor	Felcsík Kistérségi Társulás	Asociației Microregională Felcsik	Director, manager de proiect turistic, organizator programe local
2.	Molnár Sándor	Mária Út Egyesület	Asociația Via Maria	Directorul Asociației Via Maria, secție Județului Harghita
3.	Bertóti Zsolt	Csíki Hegyimentő Egyesület Csíkszereda	Asociația Serv-Mont-Har din Miercurea Ciuc	Salvamont, ghid turistic, alpinist, ciclist, organizatorul concursului de alpinism
4.	Demeter László	Réti Csík Természetvédelmi Egyesület	Asociația Misgurnus	Biolog, fermier tradițional, profesor, ghid turistic

	Nume	Organizația (în lb. maghiară)	Organizația (în lb. română)	Specialitate, competențe ecoturistice
5.	Rodics Gergely	Pogány-havas Kistérségi Társulás	Asociația Microregională Pogány-havas	Director, specialist în dezvoltare rurală, ghid turistic
6.	Nyíró Gergely	Csíkszéki Erdélyi Kárpát Egyesület	Asociația "Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului"	Fondator, specialist în dezvoltare rurală, ghid turistic montan și de bicicletă

Tabelul 2: Participanții focus-grup-ului din 14 decembrie 2013

	Nume	Organizația (în lb. maghiară)	Organizația (în lb. română)	Specialitate, competență ecoturistică
1.	Szabó Károly	Csíkszéki Erdélyi Kárpát Egyesület	Asociația "Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului"	Președintele Asociației "Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului"
2.	Kánya József	Csíkszéki Erdélyi Kárpát Egyesület	Asociația "Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului"	Ghid turistic, consultant de investiții în turism, manager de proiect
3.	Biró Róbert	Pogány-havas Kistérségi Társulás	Asociația Microregională Pogány-havas	Referent în turism, specialist în dezvoltare rurală, ghid turistic, organizator de programe turistice
4.	Nyíró Gergely	Pogány-havas Kistérségi Társulás	Asociația Microregională Pogány-havas	Specialist în dezvoltare rurală, ghid turistic montan și de bicicletă
5.	Rodics Gergely	Pogány-havas Kistérségi Társulás	Asociația Microregională Pogány-havas	Director executiv, Specialist în dezvoltare rurală, ghid turistic
6.	Butyka Loránd	Green Zone Egyesület, Tusnádfürdő	Asociația Green Zone din Băile Tușnad	Ecologist, lider activ ONG, instructor, prestator ecoturistic
7.	Pál Zoltán	Babeș-Bolyai Tudományegyetem, Cholnoky Jenő Földrajzi Társulat	Universitatea Babeș-Bolyai, Societatea Geografică Cholnoky Jenő	Cercetător universitar în domeniul ecoturismului, Manager sit Natura 2000, prestator ecoturistic, coordonator
8.	Petres Orsolya	Babeș-Bolyai Tudományegyetem	Universitatea Babeș-Bolyai	Student în domeniul turismului, rezidentă în zonă

Interviuri individuale în profunzime

Cu interviuri individuale o temă poate fi discutată mai profund și mai detaliat. În fiecare capitol al studiului se găsesc informații, care au fost colectate cu prilejul acestor interviuri.

Tabelul 3: Lista persoanelor interviewate individual

	Nume	Organizația (în lb. maghiară)	Organizația (în lb. română)	Specialitate, competențe ecoturistice	Temele interviului
1.	Potozky László	Polgártárs Alapítvány	Fundatia pentru Parteneriat	Director al unei fundații private importante din România, care gestionează fonduri pentru proiecte, inginer de conservare a mediului, cu specializare în managementul parcurilor naționale, gazdă și susținător al multor programe ecoturistice	Situația ecoturismului în România, trend-uri, facilități și posibilitățile de dezvoltare
2.	Ferencz Angéla	Hargita Megyei Kulturális Központ	Centrul Cultural Județean Harghita	Având funcția de director, are o perspectivă largă excepțională asupra instituțiilor, programelor și posibilităților de dezvoltare culturală din regiune.	Facilitățile culturale importante din punctul de vedere al ecoturismului, propunerile pentru dezvoltare
3.	Bogdan Papuc	Romániai Ökoturisztikai Egyesület	Asociația de Ecoturism din România	Consilier în ecoturism, colegul asociației	Funcționarea asociației, serviciile ei, desemnarea regiunilor, trend-uri naționale
4.	Demeter László	Réti Csík Természetvédel mi Egyesület	Asociația Misgurnus	Biolog, fermier tradițional, profesor, ghid turistic	Observarea păsărilor și a animalelor sălbaticice, educație ecologică, proiecte planificate
5.	Imecs István	ACCENT GeoÖkológiai Szervezet	Organizația GeoEcologică ACCENT	Specialist în ocrotirea naturii și ecoturism	Despre rolul programului Natura 2000, experiențe legate de ecoturism, posibilități de dezvoltare
6.	Bertóti Zsolt	Csíki Hegyimentő Csoport	Echipa Salvamont Ciuc	Salvamontist, ghid turistic, alpinist, ciclist, organizator programe	Rute turistice trasate, track-uri GPS despre regiune

	Nume	Organizația (în lb. maghiară)	Organizația (în lb. română)	Specialitate, competențe ecoturistice	Temele interviului
7.	Balog György	Adventure Egyesület	Asociația Adventure Egyesület	Manager hotel, specialist foto, lider activ ONG	Fotografiere natură, educație organizată și tururi foto în regiune
8.	Pál Zoltán	Babes Bolyai Tudományegyetem, Cholnoky Jenő Földrajzi Társaság	Universitatea Babeș-Bolyai, Societatea Geografică Cholnoky Jenő	Lector universitar în ecoturism, gazdă al unui sit Natura 2000, prestator ecoturistic, coordonator	Criteriile generale ale ecoturismului, experiențe practice legate de prestatori, organizare programe și necesitățile turiștilor în zona Sóvidék
9.	Csonta László	Zöld Székelyföld Egyesület	Asociația Tinutul Secuiesc Verde	Director, promotor în conservarea naturii, ghid turistic specializat în facilitățile naturii	Observarea animalelor sălbaticice, programe de mediu pentru copii, înființarea unei case "școala pădurii"
10.	Ferencz Lehel	Kalibáskő Gyerekvilág Egyesület	Asociația Lumea Copiilor – Kalibáskő	Participant la competiții de sanie trasă de câini, organizator de programe la casa "școala pădurii"	Sania trasă de câini practicat ca sport, situație actuală și tendințe în regiune, casa "școala pădurii", pretenții de dezvoltare
11.	Ferencz Katalin	Kavalliera Lovasklub	Clubul Ecvestru Kavalliera	Proprietar al școlii de echitație	Situată actuală și serviciile școlii de echitație, planuri, situația turismului ecvestru în regiune
12.	Fikó Csaba	Hargita Megyei Mozgássérültek Egyesülete	Asociația Handicapaților Fizici din județul Harghita	Președintele asociației	Necesitățile persoanelor cu dizabilități și probleme sociale la nivel național și local

Analiza documentelor

Am cercetat literatura de specialitate, documentele de dezvoltare și am colectat date statistice.

Am examinat paginile de web ale organizațiilor de ecoturism naționale și studiile lor în domeniu: IUCN, WTO (World Tourism Organisation). Noile date statistice le-am preluat din studiul elaborat de IUCN. O sursă importantă a fost pagina de web al Asociației de Ecoturism din România (AER).

Am studiat strategiile de dezvoltare ecoturistică ale României și Ungariei, și am analizat și Strategia de dezvoltare a turismului din Județul Harghita. Din aceste studii am preluat informații, idei și am încercat să le sincronizăm cu propunerile noastre. Literatura de specialitate prelucrată este prezentată la sfârșitul studiului.

2. Prezentarea regiunii și a Asociației LEADER Csík

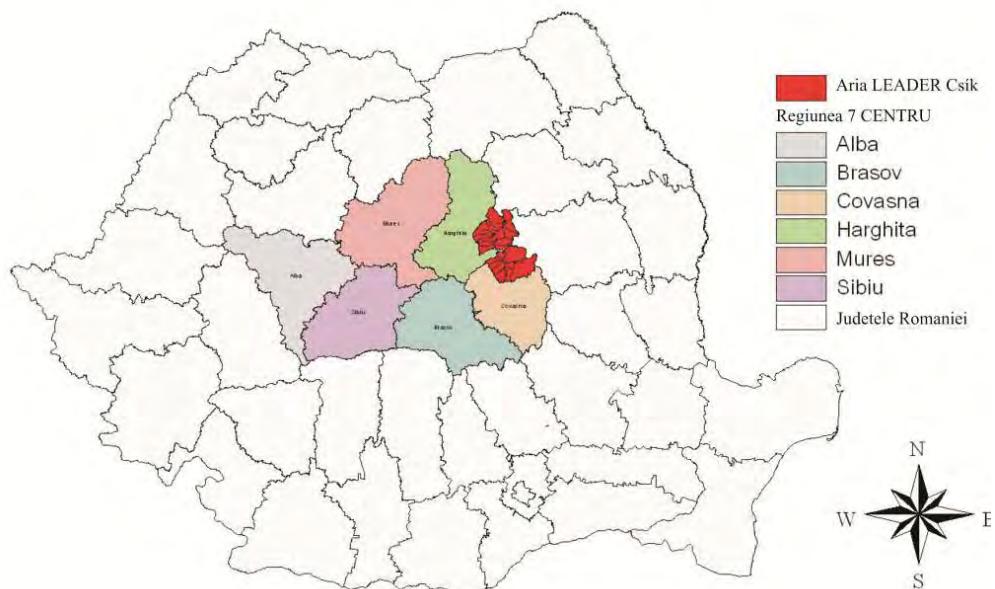
Motto: "Start spre calitate"

În aria GAL LEADER Csík sunt incluse toate comunele din Depresiunea Ciucului, din Bazinul Casinului și din Valea Ghimeșului, în care se numără 23 de comune cu 70 de localități, reprezentate prin asociații de către organizații neguvernamentale, de societăți comerciale și de instituții ale administrației publice locale. Scopul parteneriatului este dezvoltarea rurală, socială și comunitară. Populația ariei este de 65. 681 (2008) locuitori și are o suprafață de peste 2.027 km².

Viziune: Integritatea spirituală – sufletească – materială înseamnă perfecțiunea existenței umane. Prin dezvoltarea economică, socială și a mediului putem să contribuim la formarea unei comunități spornice mulțumită cu propria condiție.¹

În conformitate cu motto-ul de mai sus dintre formele de turism posibile și caracteristice regiunii LEADER Csík ecoturismul este cel care reprezintă în mod calitativ valorile naturale și culturale. Din studiu va ieșe la iveală faptul că avem valori excepționale dar prezentarea lor calitativă, cu câteva excepții, este într-o fază inițială.

Aria LEADER Csík

Harta nr. 1: GAL-ul LEADER Csík în România

¹ Plan de Dezvoltare Locală GAL LEADER Csík

Harta nr. 2: GAL-ul LEADER Csík în județul Harghita:

Pregătirile și activitatea de elaborare a strategiei au început încă din 2009, în urma căruia a fost realizat Planul de Dezvoltare Locală al GAL-ului LEADER Csík. Planul de dezvoltare locală, respectiv Dosarul de Candidatură a fost depus la Agenția de Plăți pentru Agricultură și Pescuit în noiembrie, anul 2010.

Grupul de Acțiune LEADER Csík și-a început activitatea propriu-zisă în luna aprilie a anului 2012, după ce a fost semnat Contractul de finanțare cu Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP) în valoare de 450,000 euro în vederea implementării Planului de Dezvoltare Locală, respectiv sprijinirea inițiatiivelor de tip LEADER în regiune, valoarea totală a sumelor disponibile pentru apelurile de proiecte fiind 2,285,000 euro.

Echipa GAL LEADER Csík este formată din persoane experți în domeniile dezvoltare rurală, economie, agricultură, turism și contabilitate. Partenerii GAL-ului LEADER Csík sunt autorități și instituții publice, organizații neguvernamentale și agenți economici privați.²

² <http://www.csikleader.ro/>

Facilitățile de mediu

În privința implementării rețelei ecologice Natura 2000 putem specifica următoarele. Sistemul Natura 2000, siturile Natura 2000 în județul Harghita au fost desemnate pe baza a 20 tipuri de habitate naturale. În aria GAL LEADER Csík din cele 20 de tipuri de habitate sunt prezente 17. Referitor la speciile de importanță comunitară sunt prezente 7 specii de nevertebrate, 5 specii de amfibieni și reptile, 5 specii de pești, 14 specii de mamifere, 40 specii de păsări, 5 specii de plante (APM Harghita, 2010). Lista siturilor Natura 2000 pe teritoriul GAL LEADER Csík sunt prezentate în Anexa 1.

Pe lângă siturile oficiale Natura 2000 acordăm atenție specială peisajului, mai precis fânețelor, aria GAL LEADER Csík fiind unul dintre cele mai bogate teritorii în ceea ce privește flora și fauna pe plan European. Diversitatea biologică și frumusețea peisajului au fost create și gestionate, de-a lungul secolelor, de către comunitățile rurale prin modul de viață tradițional.

Peisajul are o valoare turistică, însă managementul acestuia înseamnă mult mai mult decât conservarea elementelor peisagistice ca puncte de atracție; înseamnă protecția ecosistemelor, menținerea activităților omenești, care au creat și susțin peisajul cultivat (păsuni, fânețe, păduri, lunci, tinovuri etc.), înlăturarea surselor de poluare și reducerea factorilor de risc.

Toți specialiștii din domeniul sunt de acord cu faptul că România are un potențial imens în dezvoltarea turismului ecologic. Deși sunt recunoscute valorile naturii, a culturii locale la nivel național și internațional, procesul dezvoltării sectorului se află abia la început. Trebuie consacrat importanța ecoturismului. Aceasta ar putea deveni sector-cheie în protejarea și conservarea patrimoniului natural, construit și cultural, lucru care mai departe ar contribui și la dezvoltarea economică a comunităților locale din zonele rurale naturale.

GAL-ul LEADER Csík în acele două ani de experiență, după ce și-a început activitatea, a înțeles rolul său important în următoarea perioadă din 2014-2020. Din acest motiv a hotărât să contribuie la dezvoltarea ecoturismului.

3. Aspecte generale legate de ecoturism

Global

Societatea Internațională de Ecoturism a identificat principalele tendințe ale acestei forme de turism la nivel internațional.³

Începând din 1990, ecoturismul s-a dezvoltat cu 20-34% anual. În 2004 ecoturismul s-a dezvoltat la nivel global de 3 ori mai mult decât industria globală a turismului. Piața internațională a turismului bazat pe natură se dezvoltă în prezent cu 10-

³ http://www.responsibletravel.org/news/Fact_sheets/Fact_Sheet_-_Global_Ecotourism.pdf

12% anual. Piața turismului clasic în cadrul stațiunilor turistice s-a maturizat, iar creșterea sa va rămâne constantă. Spre deosebire de aceasta, turismul bazat pe experiențe – ecoturism, turism în natură, turism cultural – se află printre sectoarele care se pot dezvolta foarte repede în următoarele două decenii. Cea mai mare parte a expansiunii turismului se desfășoară în interiorul și în apropierea ariilor naturale.

Potrivit magazinului *Travel Weekly*, turismul durabil ar putea să se dezvolte, ajungând la 25% din piața globală a turismului în următorii ani, iar până la 2020 specialiști preconizează că numărul ecoturiștilor va crește la 1.6 miliarde de persoane **la nivel internațional**.

America de Nord și America Latină	Italia
- observarea animalelor (74%)	- patrimoniul natural și cultural (75%)
- cunoașterea naturii (68%)	- observarea florei (72.5%) și faunei (67.5%)
- ecoprograme cultural-etnice (59%)	- excursii în aer proaspăt (67.5%)
- sejururi despre istorie și arheologie (53%)	- vizitarea ariilor naturale protejate (65%)

Tabel 4: Cele mai căutate produse ecoturistice ⁴

Ecoturistul ocazional	Ecoturistul activ	Ecoturistul devotat	Ecoturistul get-beget
- farmecul eco este doar una dintre atracții	- participă frecvent la ture și excursii eco	- participare regulată în ecoturism	- participare în proiecte și cercetări eco
- necesită confort la un nivel mai ridicat		- domină intenția dobândirii cunoștințelor	

Tabel 5: Grupurile de consumatori ale ecoturiștilor ⁴

America de Nord	Europa
- trăiesc în orașe mari, peste tot în America	- călători sistematici cu rutină
- fiecare categorie de vîrstă este reprezentată, dar în special cei cu vîrste cuprinse între 25-54 ani	- nivel de educație înalt
- majoritatea lor trăiește într-o gospodărie alcătuită din două persoane	- categoriile de vîrstă medii și bătrâni
- în general sunt persoane cu nivel înalt de educație	- majoritatea sunt formatori de părere
	- împărtășesc experiențele lor cu prietenii și colegii

Tabel 6: Cele mai importante caracteristici ale ecoturiștilor ⁴

⁴ http://www.termeszetvedelem.hu/_user/downloads/okoturizmus/okoturizmus_strategia_X.pdf

Național

România are un capital natural deosebit de variat. Datorită condițiilor fizico-geografice, care includ munți, câmpii, rețele hidrografice majore, zone umede și unul din cele mai frumoase sisteme de deltă (Delta Dunării), România este singura țară de pe continent pe teritoriul căreia sunt prezente 5 din cele 11 regiuni biogeografice europene (alpină, continentală, panonică, stepică și pontică). Țara noastră are o diversitate biologică ridicată, exprimată atât la nivel de ecosisteme, cât și la nivel de specii. În plus, lipsa mecanizării în sectorul forestier și slaba dezvoltare economică au determinat o exploatare mai redusă a resurselor decât în majoritatea altor zone din Europa.⁵

Alături de cadrul natural, spațiul românesc beneficiază și de un potențial etnografic și folcloric de mare originalitate și autenticitate. Această zestre spirituală reprezentată prin valori arhitecturale populare, instalații și tehnici populare, meșteșuguri tradiționale, folclor și obiceiuri ancestrale, sărbători populare etc., la care se adaugă numeroase monumente istorice și de artă, vestigii arheologice, muzee, amplifică și completează fericit potențialul ecoturistic al țării.

În România programele de ecoturism au o istorie relativ recentă. Primele astfel de pachete turistice au apărut în jurul anului 2000, când o serie de parcuri naționale sau naturale au început să deruleze proiecte ce aveau și o componentă de ecoturism (Retezat, Piatra Craiului, Vânători Neamț, Apuseni).⁶

Asociația de Ecoturism din România (AER) este probabil cea mai importantă organizație din domeniul ecoturismului ai cărei membri organizează programe cu specific în zone naturale și în arii protejate. A fost înființată în 2003 iar conceptul inovator promovat de AER constă în reunirea sectoarelor publice și private într-un parteneriat pentru conservarea naturii și dezvoltarea turismului durabil. Pe lângă promovare, marketing, conștientizare și realizare de strategii, de-a lungul unui deceniu, AER a inițiat introducerea și adaptarea mecanismului de certificare ecoturistică. Acest mecanism a dus la introducerea multor destinații în circuitul ecoturistic internațional, de exemplu din regiunea LEADER Csík, zona Tușnad (localitățile Tușnad Nou, Băile Tușnad, Lăzărești, Bixad și Băile Bálványos).

Datorită activității s-a format o cooperare strânsă cu Autoritatea Națională Pentru Turism, care planifică certificarea ecoturistică a 10 regiuni din țară cu ajutorul resurselor sale materiale și organizaționale. În prezent, certificarea se derulează în 3 regiuni pilot. Apare întrebarea, dacă ar fi indicat ca regiunea LEADER Csík să găsească loc printre aceste regiuni? Ideea nu este în totalitate neîntemeiată, deoarece AER, în cooperare cu Organizația GeoEcologică ACCENT, a certificat deja 20 de locuri de cazare în regiune.

⁵ Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România, pag. 24

⁶ <http://www.fpd.ro/public/pdfs/ecoturism.pdf>

Alți factori cu potențial de implicare în dezvoltarea ecoturismului în România sunt listate și descrise în “Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România”, paginile 40-43⁷.

Regiunea LEADER Csík

În prezent Organizația GeoEcologică ACCENT (OG ACCENT) și Asociația Pro Szent Anna, care organizează **activitățile turistice** în jurul lacului Sfânta Ana, sunt organizațiile cel mai semnificative din punct de vedere al activităților ecologice în regiunea noastră. Cele două organizații își desfășoară **activitatea** pe teritorii apropiate din punct de vedere geografic. Asociația Pro Szent Anna **gestionează vizitarea lacului și a Tinovului Mohoș**, respectiv cu păstrarea curățeniei **din zonă** și dezvoltarea turistică. Într-adevăr cifra de afaceri anuală pe un teritoriu natural atinge limita turismului de masă.

OG ACCENT gestionează Situl Natura 2000 Bazinul Ciucului de Jos (ROSCI0007) și Rezervația Naturală Protejată Piatra Șoimilor (Legea 5/2000, cod 2.484). Pe lângă **activitățile specifice protecției mediului** oferă și servicii de informare pentru localnici și servicii ecoturistice.

Datorită experienței acumulate de cele două organizații în acest domeniu **activitatea lor prezintă multe lecții valoroase** în dezvoltarea ecoturismului din regiune. Din **activitățile celor două organizații precum și pe baza informațiilor de pe paginile web** reiese că **valorile naturale existente pot fi promovate ca atracții turistice** dar și faptul că în regiune sunt foarte puțini prestatori de servicii ecoturistice.

În afară de câteva excepții cercul serviciilor ecoturistice este cu totalitate fărâmițată, în majoritatea cazurilor serviciile **fiind** oferite de persoane fizice și nu de **societăți comerciale**. Mai mult, numai un număr redus de prestatori au **calificări profesionale** în domeniu. Acest fenomen poate fi explicat prin caracterul scurt al sezonului dar și prin numărul redus al turiștilor. Datorită faptului că serviciile turistice și serviciile de transport nu sunt organizate la nivel regional serviciile ecoturistice sunt accesate ocazional în special pe baza recomandărilor personale. Aceste aspecte negative își lasă amprenta și asupra autenticității serviciilor, iar aceasta caracteristică este una crucială pentru ecoturist. Accesul incalculabil la servicii determină și lipsa unor programe specifice.

Obținerea certificatului ecosturistic este condiționat de respectarea unor criterii clar definite. Turismul este influențat și de activitățile din alte sectoare, cum ar fi construcțiile în habitatele semi-naturale sau socio-economice. Datorită gradului redus de corelație dintre sectoare apar investiții ce sfidează bunul gust, distrugând valorile naturale, peisajul, imaginea satului și a mediului înconjurător. Aceste investiții cauzează o rană vizuală adâncă astfel fiind îngreunate dezvoltarea de obiective sau servicii ecoturistice **în zonă**. Putem aminti ca exemplu lucrările de regularizare a pârâurilor din

⁷ http://turism.gov.ro/wp-content/uploads/2013/05/ecoturism_faza1.pdf

Mădăraș și Lunca de Sus. Cu câțiva ani în urmă ambele locații au fost destinații ideale din punct de vedere al ecoturismului. Astăzi pentru un ecoturist reprezintă un contraexemplu al dezvoltării moderne.

Dacă investițiile în energia regenerabilă omit partea "verde" atunci doar investitorul beneficiază. Dar dacă sunt luate în considerare și aspectele legate de conservarea mediului, atunci investiția aduce beneficii tuturor actorilor și în locul distrugerii mediului natural se poate dezvolta un proiect care poate fi prezentat și valorificat ecoturiștilor.

Toate acestea atrag atenția asupra importanței formulării și asumării de obiective pe termen lung, prin care se poate asigura convergența și corelația deciziilor sectoriale de dezvoltare. Dacă printre obiectivele consiliilor locale și ale consiliului județean se regăsește dezvoltarea turismului, și în special al ecoturismului, atunci investițiile trebuie să depășească caracterul sectorial și principiile ecoturismului trebuie să fie respectate în toate investițiile, indiferent de domeniu.

La nivelul antreprenorilor individuali lipsa cunoștințelor de limbi străine și cele legate de ecologie sunt doi factori care îngreunează oferirea de servicii de calitate turiștilor. Dacă aceste probleme nu vor fi adresate, atunci ori nu vor veni turiști ori vor rămâne cu amintiri neplăcute.

Recomandare

Pentru ameliorarea problemelor de mai sus o soluție ar fi înființarea unei organizații ecoturisticice coordonatoare pentru identificarea și promovarea prestatorilor existenți, precum și pentru inițierea de servicii noi și pentru dezvoltarea propriilor servicii ecoturisticice. Printre obiectivele acestei organizații ar fi oficializarea serviciilor, prin: 1) înregistrarea întreprinderilor deja existente, pentru a face față traficului crescut, și 2) gestionarea intermedierii dintre potențiali turiști și prestatori pe baza de contract de colaborare cu prestatorii acreditați.

Această organizație trebuie să aibă capacitatea de a informa turiștii și să reprezinte regiunea – ca destinație ecoturistică – la târguri și expoziții de profil. În acest sens poate organiza cursuri de limbi străine și alte cursuri de specialitate pentru dezvoltarea competențelor lipsă. Funcționarea și acceptarea organizației de către toate părțile interesate depinde de implicarea și consultarea regulată dintre părți.

O altă sarcină a organizației ar fi dezvoltarea și gestionarea unei pagini de web tip portal, care ar oferi informații și acces la toate serviciile ecoturisticice din zonă. Conținutul specific ar fi găzduit pe această pagină și poate funcționa și ca un motor de căutare logic și ușor de utilizat de unde serviciile sau pachetele de servicii pot fi accesate rapid. Majoritatea turiștilor de azi caută detalii și se orientează pe loc cu ajutorul smartphone-ului, și acest lucru trebuie luat în considerare în procesul de dezvoltare al paginii web și al conținutului.

4. Definiții

În prezent nu există o definiție unitară a ecoturismului, dar există definiții agreate și predominant acceptate, adoptate și utilizate. În definirea ecoturismului s-au implicat un număr de specialiști și organisme profesionale, atât la nivel național cât și internațional. În următoarele aliniate prezentăm câteva dintre definiții.

4.1. Societatea Internațională de Ecoturism (The International Ecotourism Society)⁸

Ecoturismul este o formă de călătorie responsabilă, care vizează păstrarea în natură, contribuie la păstrarea valorilor naturale și culturale, și la bunăstarea societății locale.

4.2. Uniunea Internațională pentru Conservarea Naturii (IUCN)⁹

Ecoturismul este o formă de călătorie și vizitare în zone relativ nestingherite, care tratează în mod responsabil mediul înconjurător, vizează consumul și aprecierea valorilor naturale și culturale din trecut și prezent, ține cont de minimizarea efectelor negative, și, deosemenea, de atribuirea unor beneficii sociale și economice pentru localnici.

4.3. Organizația Mondială a Turismului (WTO sau UNWTO)¹⁰

Organizația mai sus menționată definește ecoturismul prin sintetizarea următoarelor caracteristici, realizând în același timp și directive pentru administratori și organizatori:

- a) Toate formele turismului, care se bazează pe resursele naturii, și în care motivațiile principale a turiștilor sunt observarea și ocrotirea culturii naturale.
- b) Au o componentă didactică și de interpretarea a fenomenelor.
- c) În general, dar nu în exclusivitate, se bazează pe vizite organizate unor grupuri de oameni mici, și pe întreprinderi locale.
- d) Efectele negative pe mediul natural și socio-cultural sunt minime.
- e) Susține protecția naturii prin:
 - atribuirea unor beneficii economice comunităților, organizațiilor și autoritaților, care se ocupă de conservarea naturii;
 - crearea de venituri și ocupații alternative pentru comunitățile locale;
 - conștientizarea localnicilor și a turiștilor privind necesitatea conservării valorilor naturale și culturale.

⁸ <https://www.ecotourism.org/what-is-ecotourism>

⁹ <http://data.iucn.org/dbtw-wpd/html/tourism/section5.html>

¹⁰ <http://sdt.unwto.org/en/content/ecotourism-and-protected-areas>

4.4. Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România

Documentul elaborat în 2009 de Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare în Turism definește ecoturismul ca un model de valorificare durabilă a resurselor turistice.

“Ecoturismul reprezintă de fapt cea mai valoroasă formă de manifestare a turismului durabil. Această formă de turism are ca scop principal conservarea mediului și punе accent pe educația turiștilor în ceea ce privește protejarea și conservarea mediului.”¹¹

Definiția folosită în strategie se bazează pe cea oficială ¹² din legislația română: ecoturismul este o formă de turism în care principalul obiectiv este observarea și conștientizarea valorii naturii și a tradițiilor locale și care trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- a) să contribuie la conservarea și protecția naturii;
- b) să utilizeze resursele umane locale;
- c) să aibă caracter educativ, respect pentru natură - conștientizarea turiștilor și a comunităților locale;
- d) să aibă impact negativ nesemnificativ asupra mediului natural și socio-cultural.

4.5. Asociația de Ecoturism în România (AER) ¹³

Ecoturismul este o formă de turism în care principala motivație a turistului este observarea și aprecierea naturii și a tradițiilor locale legate de natură și care trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- se concentrează pe zone naturale;
- conservarea și protejarea naturii;
- folosirea resurselor umane locale;
- caracter educativ, respect pentru natură – conștientizarea turiștilor și a comunităților locale;
- impactul negativ minim asupra mediului natural și socio-cultural.

4.6. Strategia de dezvoltare a turismului din județul Harghita ¹⁴

Esența ecoturismului constă în cunoașterea naturii, iar cei care îl practică, contribuie în felul lor la protejarea mediului.

¹¹ http://turism.gov.ro/wp-content/uploads/2013/05/ecoturism_faza1.pdf

¹² adoptată în OUG nr. 195/2005 privind protecția mediului

¹³ <http://www.eco-romania.ro/ro/ecoturism/concept>

¹⁴ http://www.judetulharghita.ro/_user/browser/File/turizmus/HMTS%20lektoralva%202021.pdf

Poate fi considerat și ca o formă specială a turismului cultural, cu toate că accentul este pe cunoașterea naturii, a speciilor și a habitatelor. Într-o accepțiune mai largă reprezintă de fapt conștiința ecologică a consumatorului turistic.

Datorită faptului că în numeroase cazuri ofertele ecoturistice și interesul ecoturiștilor includ și elemente ale culturii materiale și spirituale tradiționale autentice acest produs turistic este foarte apropiat de turismul rural, chiar de agroturism. Poate fi practicat în zonele naturale din zona montană (turism montan), dar și în zone deluroase, depresionare, mai ales în preajma ecosistemelor acvatice.

O viziune simplistă identifică ecoturismul cu vizitarea ariilor naturale protejate, dat fiind că acestea reprezintă puncte sau areale de interes științific deosebit, statutul de arie protejată (parc național, parc natural, rezervație naturală, monument al naturii) însemnând nu doar un aspect legislativ, dar și de promovare.

4.7. Relația ecoturismului cu turismul rural

Ceea ce reiese din definițiile sintetizate mai sus este că ecoturismul este o noțiune complexă, înseamnă mult mai mult decât, de exemplu, drumeția în natură. În regiunea Grupului Local de Acțiune Csík LEADER relația cu turismul rural este accentuat și prin caracterul rural al zonei și potențialul în agroturism.

Turismul în zonele rurale sau agroturismul nu trebuie confundate cu ecoturismul, dar putem afirma că ele oferă condiții perfecte pentru un sejur pentru ecoturiști. Ca să înțelegem mai bine relația întrebarea probabil cea mai importantă în acest sens este: de ce turismul în spațiul rural este tot mai apreciat și solicitat de oameni? În primul rând turismul rural reprezintă o posibilitate de reîntoarcere la natură, la tot ceea ce este pur, nealterat și curat; o reîntoarcere la origini, oricând plăcută și reconfortantă. Acest concept a început să se dezvolte încă din secolele XVI-XVII, și s-a accentuat în secolele urbanizării, dar mai ales după cel de-al II-lea Război Mondial, când oamenii din zonele urbane masiv industrializate, poluate și copleșite de stres au început să aleagă, ca destinație, zonele rurale, care erau curate, aproape de natură și reprezentau o sursă de regenerare pentru ei.

Potrivit Uniunii Europene, programul LEADER este destinat spațiilor rurale. Regiunea GAL Csík LEADER este în proporție de 99.9% spațiu rural, aşadar nu trebuie neglijat felul în care se dezvoltă ecoturismul în condițiile create de turismul rural sau de agroturism. GAL Csík LEADER poate deveni o regiune model unde aceste forme ale turismului se bazează unul pe celălalt și prosperă împreună.

4.8. Definiția abordată

Analizând definițiile deja prezentate, în urma discuțiilor preliminare am definit ecoturismul ca o formă a turismului, care:

- se concentrează pe zone naturale, predominant rurale;
- contribuie la păstrarea valorilor locale, și, pe scară mică, la bunăstarea localnicilor;
- minimizează efectele negative și întărește efectele pozitive ale turismului impuse pe mediu, societate și cultură;
- are caracter educativ, atât în cazul turiștilor cât și în cazul părții primitoare.

5. Activități de ecoturism în regiunea GAL LEADER Csík

5.1. Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România

În strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România se definesc următoare tipuri de activități ecoturistice:

- tipuri de activități de aventură (de exemplu rafting, canoeing, turism ecvestru);
- trasee prestabilite (schi de tură, excursii cu biciclete pe trasee amenajate etc.);
- excursii / drumeții organizate cu ghid;
- tururi pentru observarea naturii (floră, faună);
- excursii de experimentare a activităților de conservare a naturii;
- excursii în comunitățile locale (vizitarea de obiective culturale, vizitarea fermelor);
- tradiționale, vizionarea de manifestări cultural tradiționale, consumul de produse alimentare tradiționale, achiziționarea de produse tradiționale non alimentare etc.).

5.2. Asociația de Ecoturism din România

Categoriile de activități consacrate și de Asociația de Ecoturism din România ca fiind ecoturistice: drumeții, tururi de observare animale, birdwatching (observarea păsărilor), echitație, cicloturism, activități nautice, activități de iarnă, tururi de speologie, tururi foto, tururi culturale.

În acest capitol vom analiza aceste categorii de activități din perspectiva regiunii LEADER Csík. Cu ajutorul datelor colectate pe teren și cu prilejul discuțiilor putem schița situația existentă, lista posibilitățile și pe baza acestora întocmi recomandări.

5.2.1. Drumeții

Drumeția (în engleză “hiking”) este o activitate în aer liber care constă în mersul pe jos, în medii naturale, de multe ori în zone muntoase sau alte zone pitorești. Adesea

oamenii fac astfel de drumeții, pe trasee special concepute pentru acest gen de recreere, numite și trasee de drumeție.¹⁵

Această categorie de activități este probabil cea mai caracteristică ecoturismului, și în același timp are cel mai mare potențial în regiunea LEADER Csík datorită reliefului variat. Munții Harghitei, Munții Ciucului și Valea Ghimeșului ascund nenumărate locuri, care pot fi vizitate de drumeți.

În majoritatea cazurilor Consiliile Județene, administrațiile parcurilor sau serviciile publice de salvamont se ocupă de administrarea lor. În regiunea LEADER Csík responsabil este "Echipa de Salvamont Ciuc", care funcționează în cadrul „Salvamontul din județul Harghita”. Această echipă întreține traseele turistice în colaborare cu alte autorități, organizații neguvernamentale și prin implicarea localnicilor.

Organizații active în această categorie sunt: Csíkszéki Erdélyi Kárpát Egyesület, Echipa de Salvamont Ciuc și Elő Erdély Egyesület.

Posibilități

Fiindcă în regiune nu există un website public despre traseele turistice, primul pas ar fi realizarea acestuia. În urma discuțiilor purtate cu reprezentanții echipei de salvamont am constatat că toate traseele turistice din munții mai sus menționați au fost inventariate, au fost înregistrate trackurile GPS, dar din lipsa fondurilor pagina de web evoluează foarte încet.

În ceea ce privește condiția actuală a traseelor turistice, ar fi foarte important crearea și implementarea unui proiect complex de securizare. De exemplu, potecile de pe creste sunt relativ bine întreținute, dar ar fi necesar marcarea drumurilor, care fac conexiunea între traseul principal de pe creastă și sat. În foarte multe cazuri lipsesc aceste drumuri sau poteci, nu sunt marcate și **turiștii** nu au posibilitatea să ajungă într-un sat pentru o vizită sau să găsească cazare pentru noapte. Crearea acestor drumuri ar extinde oferta traseelor turistice prin conectarea în circuit a localităților.

De-a lungul traseelor, pe baza unui concept unitar, ar trebui reapplyate marcase, construite panouri de informații, locuri de refugiu și de odihnă.

Pe lângă revigorarea traseelor și prezentarea datelor pur geofizice, ar fi benefic inventarierea, marcarea și reabilitarea izvoarelor de apă potabilă. Realizarea ar crește mult gradul de siguranță.

Cu toate că în ultimii ani se poate observa o creștere a inițiativelor similare, în ariile protejate și în sate ar fi important înființarea a mai multor poteci tematice. În conceptul AER ele ocupă un rol important fiindcă natura este un loc plin de mici mistere și minuni gata să fie descoperite și apreciate, dar de cele mai multe ori însă, chiar în timpul unei excursii, uităm "să privim" cu toate simțurile, nu suntem atenți, ne grăbim sau nu știm unde să ne uităm. Potecile tematice bine gândite și realizate vin în ajutor în astfel de

¹⁵ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Drume%C8%9Bie>

situării. Amenajate cu grijă în ariile naturale protejate (dar nu numai), traseele tematice pot deveni instrumente valoroase de educație pentru mediu, lecții în aer liber sau pur și simplu o modalitate de a transforma o drumeție obișnuită într-o experiență interactivă.

5.2.2. Tururi de observare animale

În conceptul AER această categorie de activități este descrisă astfel: "Un râs sau un lup numai cu mult noroc pot fi văzuți în pădure. Dar cu ghizi experimentați puteți descoperi urmele lăsate de ei sau puteți observa pe furiș urșii din siguranță unui observator. Puteți vedea cum castorul și-a regăsit casa pe Olt sau puteți înțelege cum oieritul în România este încă un exemplu la nivel european de coexistență între lupi, urși și oameni."¹⁶

Într-adevăr, observarea animalelor sălbaticice are potențial în România, fiindcă în Europa de Vest nu mai există condiții naturale **adecvate** pentru ele. În țară, și mai ales în muntii din regiunea LEADER Csík urșii, mistreții, castorii, lupii, cerbii, căprioarele și broscuțele pot fi văzute des, cu ajutorul ghizilor specialiști, în habitatul lor natural.

Nu numai animalele sălbaticice pot fi observate de către ecoturiști, ci și cele domestice. Agroturismul, ca parte integrantă a ecoturismului este specific regiunii LEADER Csík, oferă această posibilitate populației locale pentru realizarea de venituri.

Posibilități

Instruirea localnicilor în **specializarea de "ghid montan"**.

Crearea foișoarelor și observatoarelor de unde animalele periculoase pot fi observate în siguranță. În prezent există două entități cu experiență, care oferă astfel programe celor interesați: Organizația GeoEcologică ACCENT și Pensiunea Malom Zsigmond Fogadó.

Organizarea programelor educaționale în colaborare cu **administratorii** siturilor Natura 2000 și cu parcurile naționale.

Organizare de tururi pentru copiii de la orașe în gospodăria fermierilor sau la sălașurile din munte pentru observarea vacilor, oilor, cailor, porcilor, caprelor, etc.

5.2.3. Birdwatching (observarea păsărilor)

Birdwatching sau observarea păsărilor înseamnă examinarea păsărilor ca o activitate de agrement. Aceasta se poate face cu ochiul liber, prin intermediul unui dispozitiv accesoriu vizual cum ar fi binocluri și telescoape, sau prin ascultarea sunetelor de păsări.

¹⁶ <http://www.eco-romania.ro/ro/tour-romania/tururi-si-activitati/tururi-de-observare-animale>

Interesul pentru observarea păsărilor pentru estetica lor a început în sfârșitul secolului al XVIII-lea, dar a devenit popular doar spre mijlocul secolului al XX-lea, datorită apariției instrumentelor optice și ghidurilor de identificare pe teren, respectiv mobilității crescute cuvenite automobilelor.¹⁷

În analiza SWOT din “Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România” printre punctele forte se găsesc și condițiile naturale bune pentru activități de turism în aer liber, iar observarea păsărilor face parte din această categorie de activități.

Cu toate că principala zonă în care se concentrează programele de observare a păsărilor este Delta Dunării, și în regiunea LEADER Csík se poate practica datorită multitudinii speciilor care trăiesc în ariile protejate respectiv siturile Natura 2000. Printre păsările cele mai specifice putem aminti cocoșul de munte, ciocănitoarea, acvila de munte, şorecarul, huhurezul, buha, forfecuța, alunuarul, pițgoiul de munte, cristeul de câmp, barza și prepelița.

Pozibilități

În regiunea LEADER Csík am descoperit două entități private, care au experiență în observarea păsărilor, derulează proiecte și organizează activități mai mult pentru localnici și mai puțin pentru turiști. Folosind cunoștințele lor această activitate ar putea fi extinsă și exploataată de prestatorii de servicii turistice.

În regiune există locuri bune pentru observarea păsărilor. De exemplu terenurile apoase și mlăștinoase dea-lungul râului Olt sunt excelente, fiindcă multe păsări se adună în vad când se hrănesc. În aceste locuri păsării pot fi observate de la o distanță de 80-100 metri.

O altă metodă este observarea păsărilor în timpul unei plimbări. Poate fi practicat plimbând mai ales în pădure, unde auzul este principala formă de percepție. Pe fâneți și pășuni excursioniștii au mai multe șanse să observe păsări prădătoare. Mai există și categoria păsărilor rezidențiale. Ele (barza, rândunica, vrabia, coțofana, etc.) pot fi observate foarte simplu, printr-o plimbare făcută într-un sat.

Printre activitățile organizate putem aminti taberele de inelare a păsărilor. În țările vestice taberele de acest gen au deja tradiție, în România sporadice. Pot fi organizate și pentru adulți, dar esența activității constă în educația copiilor. Păsările sunt prinse cu ajutorul unei plase, examineate, cântărite, se aşeză inelul și eliberate. Pentru copii poate fi o experiență palpitantă să vadă o pasare de aproape. De obicei în cadrul taberelor se organizează și concursuri de recunoaștere a păsărilor.

Un alt beneficiu al acestei tip de activități este că se pot aduna și date științifice despre păsări. Acest lucru nu poate fi neglijat fiindcă inventarierea păsărilor din regiune și crearea unui ghid de natură ar fi foarte important. În prezent există astfel de ghizi doar la nivel European sau național, **dar nu și** pe plan regional sau local.

¹⁷ <http://en.wikipedia.org/wiki/Birdwatching>

Pentru o activitate de succes de observare a păsărilor este foarte important prezența unui ghid (specialist în păsări) și ca dotări binocluri și telescoape.

5.2.4. Echitație

Faza doua al “Strategiei naționale de dezvoltare a ecoturismului în România” pune un accent deosebit în dezvoltarea serviciilor de agrement cu impact minim asupra cadrului natural, și valorificarea resurselor locale, cum ar fi închirieri de bicicletă, teren de oină, echitație, plimbările cu căruță și sanie. Crearea de astfel de produse, programe ecoturistice integrate pot îmbunătăți calitățile experienței turistice din zona GAL Csík. Zona dispune cu o tradiție veche a echitației și al trăsurii, care în ultimii ani sunt în renaștere. Există prestatori, manejuri în zonă, oferind posibilitatea ecoturiștilor de a învăța sau a călări prin regiune.

Zona montană, peisajele naturale deosebite, climatul deosebit oferă un mediu adecvat centrelor de echitație și trăsură. Astfel în momentul actual în județul Harghita sunt mai mult de 15 centre de echitație și hipism.

Lângă bicicletă calul este unul dintre cel mai eficient mijloc de transport ecoturistic, cu ajutorul căruia se poate descoperi o regiune. Are un impact negativ scăzut asupra mediului, poate fi adaptat în funcție de anotimp, în funcție de nevoile ecoturiștilor, și nu depinde de vîrstă și sex. Se poate utiliza vara și iarna, și nu necesită experiență în echitație, în cazul în care se alege căruța sau sania. Un alt aspect pozitiv în favoarea turismului ecvestru poate însemna și faptul că în comparație cu drumeția sau cu tururile cu bicicletă se reduce riscul datorat câinilor ciobănești.

Creșterea popularității echitației, se vede și din faptul că în ultimii ani au apărut mai mulți prestatori de servicii, iar ofertele de programe organizate de proprietari de unități de cazare includ și acest tip de activitate din cauza cerințelor de piată.

Zona GAL Csík este alcătuită din comunități tradiționale, unde mecanizarea agriculturii este încă foarte redusă. Calul prezintă un instrument indispensabil pentru majoritatea țăranilor din această regiune. Imaginea căruțelor pe străzi aglomerate nu reprezintă o raritate în zonă.

Anual sunt organizate evenimente, manifestări cu cai (festivalul recoltei, ocolirea hotarului sau marșul husarilor) unde tinerii localnici călăresc prin sate în rânduri organizate. Faptul că în anul 2013 Galopiada Secuiască a fost câștigată de singura concurentă feminină, Keresztes Beáta, cine este din aria GAL Csík, dovedește tradiția echitației în zonă.

Posibilități

Promovarea ecvestrului este esențial nu numai pentru prestatori și proprietari ai manejurilor dar și pentru crescători de cai locali. O colaborare între ei ar putea contribui la creșterea veniturilor în ambele părți și indirect ar ajuta întreaga comunitate.

Din privința popularizări echitației este necesar înregistrarea track-urilor GPS, amenajarea și marcarea traseelor de ecvestru, astfel având posibilitatea de a publica pe hărți și broșuri, un brand **omogenizat**.

Promovarea echitației în structurile de primire turistice incluzând **serviciile de acest tip** în **oferta lor** poate **genera** un profit semnificativ. Este importantă asigurarea infrastructurii **corespunzătoare echitației și din partea prestatorilor de cazare**, prin dezvoltarea infrastructurii specifice astfel fiind posibilă și organizarea de ture de mai multe zile.

Sprijinirea manejurilor în zonă este important și din punctul de vedere al turismului **recreațional**. Hipoterapia este o formă de terapie fizică pentru persoane cu dizabilități, unde calul este folosit ca un instrument **terapeutic**. Specialiștii sunt de acord de influență pozitivă a echitației în dezvoltarea caracterului și personalității copiilor. A fost dovedit și faptul că tinerii care **intră mai des în contact** cu fânul nu o să suferă din cauza febrei de fân.

Din aceste activități pot profita și școlile locale, incluzând în activitatea lor vizitarea manejurilor, sau organizarea taberelor unde **participanții** să aibă **posibilitate de călărire, de îngrijire și mânăierea animalelor**.

Lecțiile și activitățile de echitații fiind scumpe, ar fi necesar un pachet de sprijin finanțier accesibil de comunitățile locale pe o scară mai largă. În zonă se află și Centrul de Dezvoltare Timpurie și de Reabilitare din Sânmartin Ciuc, unde copii, care deși au parte de toată dragostea și sprijinul părintilor, nu reușesc să ajungă la nivelul **optim** de dezvoltare. Pentru ca un astfel de copil să-și poate dezvolta în mod optim capacitatele, să ajungă din urmă pe copii de vîrstă lui, el necesită ajutor **specializat**. Hipoterapia este unul dintre cele mai eficiente tipuri de tratament pentru acest **grup țintă**.

Încurajarea activităților **bazate pe cai, cum ar fi echitația, sania trasă de cai, ture, tabere sau hipoterapia este importantă nu numai din perspectiva ecoturiștilor și a profitului generat de aceste activități**. Localnicii pot **beneficia** și din faptul că această tip de activitate prezervă cultura lor tradițională.

5.2.5. Cicloturism

Ecoturismul se diferențiază de turismul clasic și prin renunțarea la turismul bazat pe mijloace de transport motorizate. Turiștii vor să vadă, să învețe, să experimenteze mult mai mult decât le oferă geamul autobuzului. Pentru astfel de **experiență** mai largă și complexă, unul dintre cel mai eficient mijloc de transport este bicicleta. Are un impact redus **asupra mediului**, este destul de lent ca să se poate observa, simți, experimenta împrejurimea, dar în același timp este destul de rapid ca timpul să fie folosit eficient.

În ultimii ani a fost dezvoltată infrastructura ciclismului în municipiul Miercurea Ciuc. Au apărut traseele și suporturile de bicicletă. Aici activează singura echipă continentală din România, clubul Tusnad Cycling Team, al cărui membru este și campionul paraolimpic, Eduard Novak. În afara municipiului Miercurea Ciuc sunt **trasee și poteci**

tematice **marcate**, majoritatea lor **fiind** potrivită și pentru tururi cu bicicletă. Datorită organizării mai multor competiții de speciale ciclismul se bucură de popularitate în regiune iar zona dispune deja de trasee marcate special pentru MTB cu graduri diferite de dificultate.

Faptul că GAL Csik este o zonă montană cu o suprafață de câmpie redusă, cel mai potrivit mijloc de transport **nemotorizat** este bicicleta montană. Din acest motiv pe parcursul acestui studiu, sub expresia cicloturism înțelegem bicicleta montană, mountain bike (MTB).

“Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România” a subliniat faptul că ciclismul a devenit unul dintre cele mai căutate tipuri de activitate de către ecoturiști. Orașul Miercurea Ciuc dispune deja cu mai multe magazine de bicicletă, unde sunt **deservite nu numai cumpărătorii, dar și cei care vor să închirieze sau să-și repare bicicletele**. Pe lângă acestea, sunt inițiative care au contribuit la răspândirea traseelor marcate special cicloturismului, cum ar fi “Drumul Apelor Minerale”, care a fost prima inițiativă de acest gen în România. Fundația pentru Parteneriat împreună cu Asociația de Turism și de Ocrotirea Naturii (ATON) au făcut primii pași pentru ca această inițiativă să devină realitate. Pe lângă ei, “Asociația Zöld Székelyföld Egyesület” au reînnoit marcajele traseelor din Miercurea Ciuc, au montat suporturi de biciclete, au contribuit la construirea unui **spațiu acoperit** destinat bicicletelor, și promovează și în prezent ciclismul **prin** diferite programe, **cum ar fi marșul anual al bicicliștilor organizat cu ocazia Zilei Pământului**. Au publicat o broșură cu titlul “În urma valorilor naturale”, în care au prezentat unsprezece trasee destinate bicicliștilor și pe website-ul lor se pot găsi toate informațiile necesare pentru bicicliști, care vor să străbată traseele.

În ciuda faptului că turismul cu bicicletă **a crescut în ultimii ani, încă nu a atins nivelul care poate asigura funcționarea optimă a afacerilor și a ghizilor montani**. Nu există oferte pentru vizitatori pentru mai multe zile cu diferite programe și graduri de **dificultate**.

Posibilități

În zona GAL Csík condițiile cicloturismului sunt exceptionale din toate punctele de vedere ale ecoturismului. Drumurile de câmp, forestiere, macadam, traseele marcate pentru drumeții, sunt accesibile și pentru bicicliști. Marcarea, amenajarea acestor trasee și promovarea lor corespunzătoare trebuie tratat prioritar. Acesta poate genera un venit semnificativ în economia comunelor din zona GAL Csík, pentru proprietarii pensiunilor, pentru **prestatorii care închiriază biciclete**, pentru operatori de tururi, și pentru producătorii locali, indirect pentru toată comunitatea.

Acste posibilități ale zonei trebuie comunicate pentru cei interesați. Este necesar adresarea pe mai multe canale de comunicare și în mai multe limbi. În felul acesta este necesar **implicarea** actorilor locali **care vor să ofere servicii de turism ecologic** (proprietari ai pensiunilor, prestatorilor de cazare, producătorii locali, ghizi turistici chiar și localnici).

Ecoturismul este o formă de turism, unde părțile învață. Turiștii de la localnici și invers, localnici de la turiști. Informarea potrivită a vizitatorilor despre destinația aleasă este esențială. Trebuie să aibă la dispoziție toate informațiile necesare despre transport, cazare, mâncare, vreme, program, obiceiuri, cultură și în cazul biciclistilor despre posibilități de închiriere.

Cu toate că aria GAL Csík dispune cu posibilități remarcabile pe care poate să ofere, trebuie să menționăm și dezavantajul reprezentat de **prezența nesupravegheată** a câinelui ciobănesc, acesta fiind o amenințare care trebuie luată în considerare de toți iubitorii de munți și natură **care vizitează** zona. În zonă se află multe turme, la fiecare turmă aparținând un număr mare de câini, antrenați să apere stăpânul, teritoriul și animalele. Cauza principală a acestui număr mare de câini ciobănești și agresivi este amenințarea prezentată de numărul mare de lupi și urși. Acest risc este și mai mare în cazul turiștilor pe bicicletă. **Experiența arată că cei mai expuși la atacul câinilor sunt persoanele pe biciclete aflate** în mișcare.

Înștiințarea turiștilor despre acest pericol este foarte importantă. Printre echipamentele lor, este recomandat existența alarmei de câini. Odată cu informarea potențialilor turiști, trebuie informați și ciobanii de faptul că zona este o destinație turistică. **Ciobanii trebuie să fie conștienți de numărul mare de vizitatori și de responsabilitatea pe care o au în privința siguranței acestora.**

Interesul **pentru cicloturism** a crescut în ultimii ani în aria GAL Csík **creându-se** un gol pe piață. Acest lucru trebuie recunoscut în timp ca prestatori și comunitățile să exploateze și să profite din această oportunitate.

5.2.6. Activități nautice

În România natura oferă posibilități bune pentru activități nautice nemotorizate, dar în majoritatea regiunilor infrastructura este inadecvată pentru rafting sau canoe. Printre exemplele bune se numără Parcul Național Cheile Nerei Beușnița, vizitat anual de 7000-10000 de turiști, care printre altele pot practica și rafting.¹⁸

Specialiștii consultați pentru realizarea acestui studiu sunt de acord, că regiunea LEADER Csík nu este adekvat activităților nautice. Printre motivele enumerate sunt: gradul de poluare al râului Olt, pârâurile montane înguste și puțin adânci, debitul de apă nesistemeric și lipsa persoanelor **calificate** și cu experiență.

În faza cercetării am întâlnit un prestator (Pensiunea Sara, Băile Tușnad), care organizează rafting și kayaking pe defileul râului Olt pe un sector navigabil de 15-25 kilometri. Inițiativa este considerată inovatoare, fiindcă este singura în zonă, care funcționează cu implicarea a trei ghizi (din cei cinci din țară) brevetăți de Federația Internațională de Rafting.

¹⁸ Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România, pag. 37

5.2.7. Activități de iarnă

"Strategia de dezvoltare a turismului din județul Harghita" marchează județul, ca unul cu potențial mare din punctul de vedere al turismului de schi alpin, din cauza reliefului județului, bogat în munți. În regiunea GAL Csík **abordarea** ecoturismului nu **sprijină** în totalitate această activitate, pentru că **acesta contravine principiilor definite** de către Asociația de Ecoturism în România, care au fost acceptat și de către Ministerul Turismului și în anume:

- conservarea și protejarea naturii;
- impactul negativ minim asupra mediului natural și socio-cultural.

Aceste două **principii** de bază ale ecoturismului sunt încălcate în cazul în care copaci de sute de ani sunt tăiați, pajiști de valoare naturală ridicată sunt distruse, mai ales dacă aceste terenuri au o valoare adăugată, socio-culturală din cauza amenajării pârtiilor de schi. Din aceste motive în zonă trebuie regândite activitățile de iarnă care pot fi valorificate, luând în considerare în primul rând **principiile** ecoturismului. În al doilea rând, altitudinea zonei GAL Csík nu permite amenajarea pârtiilor de schi care să poate oferi servicii sigure iubitorilor de schi pe tot parcursul iernii, din **cauza imprevizibilității zăpezii pe durata sezonului**. Pârtiile existente pot oferi alternative localnicilor care nu au posibilitatea sau timp de a călătorii la locuri potrivite pentru schi alpin sau pentru cei începători.

Din fericire dotările naturale și culturale oferă posibilități iubitorilor de activități diverse de iarnă și în regiune. În momentul de față putem număra **câteva** activități de iarnă ideale și ecoturiștilor, cum ar fi: sănii, trase de cai și câini, ture cu schi și cu cai, instrucții de schi, sau schi fond. Toate aceste sunt aproape de natură, pot solicita resursele locale, și sunt de acord cu **principiile** ecoturismului. Din acest motiv în studiu sub expresia *turism de iarnă* înțelegem activitățile sus menționate.

În regiune există deja prestatori în domeniul activităților de iarnă, dar cu un număr foarte redus. **Tendința actuală a pieței ecoturisticice în zonă arată faptul că există nevoie de dezvoltare de oferte de turism bazate pe aceste activități.**

Faptul că majoritatea **competițiilor de sprint cu atelaje canine** sunt organizate în zona GAL Csík arată activitatea semnificativă din partea actorilor în acest domeniu, iar **această activitate trebuie sprijinită** în viitor.

Posibilități

Inițiativele existente în **domeniul activităților** de iarnă, din regiunea LEADER Csík sunt într-un stadiu prima și nu sunt coordonate la nivel regional, cauzând o lipsă de cooperare și posibilitatea de a ajuta și promovare reciprocă a prestatorilor. **Acest lucru poate contribui și la creșterea duratei de timp petrecute de turiști în zonă.**

Poziibilitățile sunt nenumărate în ceea ce privește acest tip de activitate dar ca în cazul tuturor activităților ecoturistică, trebuie subliniat și aici importanța comunicării potrivite pe toate canalele de comunicare posibile și în mai multe limbi.

Recent au apărut și niște activități relativi noi, cum ar fi "schijoring", unde un schior sau biciclist este tras de o câine sau cal, ceea ce este un sport foarte popular în țările vestice.

Toate aceste activități folosesc echipamente scumpe. Un sistem de sprijin destinat actorilor în acest domeniu poate contribui la popularizarea acestor activități.

Un alt aspect care poate să ajute popularizarea activităților de iarnă în regiune sunt taberele pentru copii, care ar putea asigura pe termen lung baza de aprovizionare pentru activitățile de iarnă.

Sunt mai multe inițiative și organizații cu planuri de acțiune viabile a căror implementare practică depinde mai ales de asigurarea sprijinului material. Din consultările cu actorii din acest domeniu a reieșit că cel mai mare obstacol în dezvoltarea acestor tipuri de servicii o reprezintă lipsa resurselor materiale și financiare necesare pentru achiziționarea echipamentelor, organizarea taberelor, a manifestărilor și a competițiilor.

5.2.8. Tururi de speologie

Speologia este activitatea prin care se poate identifica, explora, studia, cartografia și vizita locației subterane (peșteri, caverne). Fiind o activitate solicitantă fizic și finanțier, se practică mai intens în țările cu nivel de trai ridicat. Această diferențiere în distribuția speologilor se manifestă și în interiorul țărilor cu decalaj al nivelului de trai între urban și rural. România are un potențial speologic bogat, cu peste 10.000 de peșteri (locul 3 în Europa), unele cu valoare științifică sau estetică deosebită, având statut de monumente ale naturii sau rezervații (de ex. Ghețarul Scărișoara, Urșilor, Topolnița sau Cetățile Ponorului). Deși zonele carstice se suprapun zonelor rurale montane, peșterile sunt vizitate și studiate aproape exclusiv de către speologi proveniți din mediul urban.¹⁹

Fiindcă în regiunea LEADER Csík nu există peșteri care pot fi vizitate, activitățile speologice sunt foarte rare. Operatorii în turism organizează programe și vizite pentru turiști, dar în afara regiunii. Cel mai aproape se află Peștera Șugău (Gheorgheni), Peștera Mare de la Merești, Avenul Licaș (Parcul Național Cheile Bicazului – Hășmaș) și numeroasele peșteri în Muntele Puturos (Băile Bálványos).

5.2.9. Tururi foto

Pe pagina de web al Asociației de Ecoturism din România găsim următoarea descriere: "România, un paradis al fotografului ce-i place să descopere oamenii locului,

¹⁹ <http://ro.wikipedia.org/wiki/Speologie>

mulți încă trăind în ritmul naturii, al anotimpurilor. Pornind într-o tură fotografică, vei avea șansa să imortalizezi peisaje naturale, clipe de viață tradițională ale unui sat sau, poate, după o încercată răbdare, un animal sălbatic sau o pasare călătoare.”

Fotografiera presupune capturarea de către turiști a lucrurilor observate din perspectiva lor. Rezultatele pot fi foarte utile nu numai autorului dar și locuitorilor. Un străin are o perspectivă diferită de locuitorii, obișnuiți cu **mediul înconjurător**, uneori neobservând valorile **existente**. Din acest motiv tururile foto **îndeplinesc una dintre cea mai importantă condiție** al ecoturismului, menționată **deja** în acest studiu, **respectiv** educația.

Secoul XXI se poate numi secolul obiectelor digitalizate. Majoritatea oamenilor, dar mai ales turiștilor au în posesia lor cel puțin un telefon mobil cu ajutorul căruia au posibilitatea de a face fotografii de **o anumită calitate**. În acest studiu, sub expresia ”tururi foto” înțelegem activitatea în care obiectivul principal este fotografiera.

În timpul pregătirii acestui studiu, consultând cu specialiști, am găsit numai două organizații, care organizează tururi foto în zona GAL Csík, Asociația Adventure din Băile Tușnad și Asociația Societatea Carpatină Ardeleană Scaunul Ciucului (Csíkséki Erdélyi Kárpát Egyesület). Aceste **organizații** au experiență în **derularea** tururilor foto, dar acționează în diferite moduri.

Asociația „Societatea Carpatina Ardeleana Scaunul Ciucului, Csíkséki Erdélyi Kárpát Egyesület” organizează mai multe **ture tematice**, între care unul este turul foto. **Acestea** sunt organizate de către membrii asociației dar nu numai membrilor, activitatea lor fiind deschisă pentru **public**.

Asociația Adventure anual organizează mai multe ateliere de lucru, ”workshop”-uri foto. De obicei în fiecare anotimp, are un loc **un astfel de atelier, în acest fel turiștii au posibilitatea de a descoperi schimbarea naturii în funcție de anotimp**. Aceste evenimente cu **durată de o săptămână** conțin programe diverse, dar obiectivul principal este fotografiera, totodată învățarea. Un fotograf profesionist, cu o reputație mondială găzduiește aceste evenimente. El aduce nu numai cunoștința lui profesională, ci și echipamentul **necesar**. În acest fel participanții, de obicei profesioniști, au posibilitatea de a testa **abilitățile lor dar și echipamentele de înaltă tehnologie**. În fiecare zi au o temă definită de fotografiat, ca natură, răsărit, păsări, cultură, etc., și la sfârșitul **zilei fotografiile realizate sunt analizate** împreună, împărțind experiențele zilei.

Posibilități

Zona GAL Csík oferă un peisaj cultural și mediu, excepțional. Acest lucru deja au descoperit profesioniștii, care vizitează deseori aria **cu scopul de a munci, învăța și de a experimenta** aici. **Acest lucru demonstrează potențialul turistic a tururilor foto și importanța susținerii acestor demersuri**. În ultimii ani se poate observa creșterea acestei nevoi la nivelul regiunii și importanța reacționării responsabile din partea părților interesate. **Asigurarea unui număr semnificativ de turiști și în afara verii pe teritoriul**

LEADER Csik se poate realiza numai prin diversificarea serviciilor turistice. O soluție ar consta în promovarea tururilor foto care nu depind de anotimp.

Datorită costurilor ridicate ale echipamentelor profesioniste acest tip de activitate este accesibilă doar pentru un grup restrâns de profesioniști. Cu o susținere financiară susținută grupul întă al acestui tip se serviciu poate fi largit putând genera un tranzit de turiști mai mare în regiune.

Pe lângă profitul financiar pe care poate să genereze activitatea mai intensă a tururilor foto, comunitățile ar beneficia și de niște creații artistice excepționale. **Totodată** aceste fotografii pot să fie distribuite de către participanți pe diferite canale (bloguri, pagini web, rețele de socializare) contribuind astfel la promovarea zonei. Faptul că acest tip de activitate al ecoturismului are un potențial imponderabil în promovarea regiunii Csík LEADER merită atenția și suportarea lui susținută.

5.2.10. Tururi culturale

”În conceptul <*patrimoniu cultural*> sunt incluse valori fizice, ca clădiri, monumente, peisaje, cărți și opere de artă, valori nemateriale, ca tradițiile populare, tradiții, limbi și cunoștințe, de asemenea sunt incluse și patrimoniile naturale, importante din punctul de vedere al patrimoniului cultural, ca peisajele și biodiversitatea. Aceste diferite valori pot fi clasate ca bunuri mobile dar ca și bunuri imobile.”²⁰

Pe baza definiției de mai sus putem afirma că patrimoniul cultural al regiunii LEADER Csík este bogat. Bunurile mobile și imobile valoroase sunt semnificative, unice și poate fi în interesul publicului. Cultura locală este de origine țărănească, în sensul cel mai bun al cuvântului țărănesc, din care provine în totalitate, deoarece viața țărănească înseamnă o colaborare activă cu natura. Prin urmare cultura se bazează pe experiența cunoștinței naturii. Din acest motiv este posibil că se află în posesia cunoștinței cel mai importante din punctul de vedere al viitorului omenirii. Din păcate această cunoștință este în drum spre a deveni tradiționalism și cunoștința reală este în dispariție. **Totodată acest aspect merită prezentat turiștilor.**

Patrimoniu construit

Patrimoniul construit al regiunii poate fi împărțit în trei mari **categorii**: clădiri tradiționale țărănești (case de locuit și acareuri), clădiri bisericicești (biserici, mănăstiri, capele, etc.) și alte clădiri grandioase, mai ales clădirile publice.

Pe lângă aceasta relația între peisaj și localitate este o valoare proeminentă, care arată o imagine absolut armonică despre peisaj, dacă privim de la depărtare. Până azi a păstrat structura tradițională în mare parte, cu părțile de sat stabilite în văi poate fi

²⁰ Jelentés a kulturális örökség megőrzéséről és fejlesztéséről a földközi-tengeri térségben – Assemblée Régionale et Locale Euro-Mediterranée 2012.

deslușit și structura zecimală după caz. Valoarea importantă care trebuie ocrotită, este faptul că **majoritatea** satelor încă nu sunt construite împreună, **nu sunt alipite**, dar acest proces s-a pornit deja de exemplu în cazul localităților Păuleni-Ciuc și Șoimeni. De asemenea, este vizibil de la depărtare și fenomenul care strică armonia, adică cazul caselor de culoare tipătoare. Acestea pot perturba după caz și armonia unității peisajului într-o parte mai mare. Importanța structurii localității și dezvoltarea organică **sunt teme demne de** prezentat la turiști. Ca exemplu poate fi povestit despre Bârzava, că original satul a fost stabilit în jurul 3 fântâni, și părțile satului formate după această schemă pot fi identificate și până azi, **iar** fântânile **încă** mai există.

Gospodării rurale

Casele de locuit și acareturile hotărăsc apariția și caracterul regiunii. După perioada caselor de bârnă cu una, două sau trei camere au urmat două perioade, care au adus schimbări majore, în defavoarea imaginii satelor. Casele de tip "șablon" din comunism au adus mai mult confort, de multe ori clădirile din cărămidă au luat locul caselor de lemn. **Din** cauza planurilor arhitecturale standardizate nu **este respectat caracterul** local și din **această** cauză au stricat imaginea satelor. Construcțiile spontane (în cele mai multe cazuri fără autorizație) după 1990 au adus valoare în imaginea satului numai în cazuri foarte rare, aproape aleatoriu datorită cooperării norocoase al arhitectului și a beneficiarului. Clădirile noi și majoritatea reabilitărilor de clădiri a generat variația culorilor și formelor, dar imaginea satului deja stricată nu s-a îmbunătățit, ci s-a dezordonat. Majoritatea localităților nu poate arăta mult din valorile vechi și pentru turiști – cu câteva excepții modeste – nu a mai rămas mult de desfășrat pe de-a lungul unei plimbări sătești. **Imaginea satului a suferit cel mai mult în satele din zona** Ciuc, în Ținutul Casinului și în Ghimeș clădirile tradiționale și caracteristica locală se găsesc în proporție mai mare. Ar trebui concentrate resurse semnificative în aceste două regiuni **în aşa fel încât să fie posibilă creșterea numărului clădirilor tradiționale și în alte localități** al Grupului de Acțiune Locală.

Dovezile referitoare la trecutul boieresc al regiunii sunt foarte puține, conacurile rămase sunt de scară mică și se leagă mai ales de tradiția țărănească. **În ceea ce privește dreptul de proprietate** în majoritatea cazurilor aspectele juridice au fost clarificate dar starea clădirilor prezintă doar o imagine sinistră a trecutului. După efectuarea unei inventarieri minuțioase aceste clădiri pot fi reabilitate în vederea oferirii turiștilor posibilitatea de vizitare. Pe lângă reabilitarea infrastructurii trebuie pus accent și pe restaurarea interioară a acestora prin dotări contemporane.

În acest capitol trebuie să menționăm și de unul dintre elementele de bază ale imaginii satului din regiune, respectiv porțile secuiești. În unele localități din regiune se poate observa o întoarcere către stilul tradițional de realizare ale acestor porți, proprietarii fie renovează porțile tradiționale vechi fie comandă porți realizate în stil tradițional. Imaginea de ansamblu a localităților este determinată îndeosebi de imaginea

porților și a gardurilor. În acel sens considerăm că imaginea satelor din regiune poate fi îmbunătățită numai prin acordarea unei atenții sporite acestor aspecte și prin multiplicarea și promovarea exemplelor de bună practică. Acest demers poate fi susținut și prin oportunitățile de finanțare lansate de GAL LEADER Csík în vederea sprijinirii inițiativelor care vizează restaurarea gardurilor și porților tradiționale precum și realizarea de noi garduri și porți care respectă caracterul tradițional. Infrastructura locală astfel dezvoltată poate fi inclusă în pachete de promovare pentru turiști (publicații, dezvoltare de rute tematice etc.).

Patrimoniul cultural-religios

Avem nenumărate obiective religioase care provin din cultura țăranilor (biserici rurale, capele, cruci în marginea drumurilor, monumente), dar vechimea lor și încadrarea lor în peisaj sunt remarcabile. O valoare adăugată a patrimoniului o constituie frescele conservate și altare mai vechi între care sunt și niște rarități din punctul de vedere al istoriei artelor. Totodată trebuie amintit și un exemplu negativ, respectiv renovarea bisericii din Racu, unde pe turnul bisericii este ornamentat cu fresce exterioare care par antice în jurul căruia au apărut și niște legende, fapt ce a contribuit la atragerea turiștilor. Există riscul ca generațiile viitoare să trateze aceste picturi ca o sursă autentică în cercetările medievale.

Din punct de vedere administrativ Șumuleu Ciuc aparține municipiului Miercurea Ciuc dar în următoarea perioadă de programare (2014-2020) există şanse să fie inclus teritoriul LEADER. Șumuleu Ciuc este cel mai important loc de pelerinaj din Transilvania. Din punct de vedere arhitectural este modest, nu are catedrală imensă. Clădirile din jur – biserică, mănăstirea, vechea palatul episcopal, gimnaziul și Hotelul Salvator – sunt urbanizate. O importanță deosebită din punct de vedere arhitectural o reprezintă actualul sediu al Asociației KALOT, fiind singura clădire din bazinul Ciucului construit pe baza planului realizat de către arhitectul Kós Károly.

O caracteristică interesantă a locului de pelerinaj constă în transformarea suprafeței de sub vârful Șumuleu Mar (local numit "șaua") în locația pelerinajului prin construcția unui altar în fața căruia se adună anual între 300.000-500.000 de pelerini. Locația denotă legătura intrinsecă dintre tradiția religioasă, tradiția țăranului și al peisajului. Este posibil că în ultima perioadă o parte a pelerinilor sunt și turiști ecologici.

Șumuleu Ciuc are un trecut semnificativ datorită și faptului că în anul 1676 franciscanul Johannes Caioni a înființat tipografia, având un rol important în educația populației din zonă și în editarea cărților. **Expoziția tematică referitoare la aceste valori culturale se poate vizita** în Muzeul Secuiesc al Ciucului din Miercurea Ciuc.

Patrimoniul intelectual-cultural

Multe straturi ale patrimoniului intelectual sunt tangibile și pot fi prezentate turiștilor. Printre acestea putem aminti muzica, dansul și portul popular, agricultura sau trecutul militar, dar și cunoștințe care sunt practicate și azi, de exemplu tehnicele de **construcție** a caselor și tăierea porcului. Ele sunt foarte bine completate de ospitalitatea localnicilor (secui și ceangăi), fapt care este scos în evidență de turiști ca fiind parte integrantă a experienței pozitive.

Regiunea poate fi caracterizată nu numai prin bogăția muzicii și a cântecelor populare, ci și prin varietatea lor bazată pe subregiuni (Ciucul de Jos, Ciucul de Sus, Valea Ghimeșului, Casin). De exemplu, instrumentul muzical caracteristic din Ghimeș numit "gardon" și ordinea dansului este mai bogată decât toate celelalte dansuri maghiare. Această varietate se regăsește și în portul popular, care în **s-a schimbat** în timp **fiind diferită** de la sat la sat. Din punct de vedere turistic este interesant faptul că portul popular tradițional din Ghimeș este cunoscut ca portul țărănesc al Europei din Evul Mediu. Portul din zona Ciuc este mai nou și este rezultatul trecutului militar **de grăniceri**. **Interesant este și faptul că portul tradițional feminin are culorile roșu-negru și s-a răspândit în timpul comunismului neexistând diferențe de porturi între sate.**

În această categorie mai intră și **valorile** culturale dinaintea creștinității. În prezent câteva persoane experimentează cu relansarea cunoștințelor religioase strămoșești. Aceste cunoștințe sunt considerate că s-au transferat și au persistat și în perioada creștină (de ex. Maria Virgină și Maria Babba). Presupunerea, conform căruia Muntele Păgân a fost folosit ca loc de jertfă chiar și după trecerea la creștinism, este un alt exemplu al patrimoniului spiritual. Menționăm că autenticitatea sa nu poate fi dovedită, dar prezența sa și farmecul turistic există fără îndoială.

Trecutul militar este semnificativ din punctul de vedere al înțelegerii istoriei locului, dar pentru un ecoturist tipic probabil că reprezintă o atracție mai puțin interesantă. Din acest motiv, în studiul prezent facem abstracție de **la** această temă.

Pentru prezentarea turistică a patrimoniului construit nu există un cadru organizat și comprehensiv. Si aici putem formula recomandarea înființării unei organizații de coordonare ecoturistică menționat în introducere.

Vizitarea caselor tradiționale în mod organizat poate fi **realizată** prin muzeele satelor. Starea, **dotările** și personalul acestora este foarte mixtă. În majoritatea cazurilor nu sunt deschise conform unui orar, dar au fost și cazuri în **care funcționează cu succes** (de ex. Nicolești).

În ceea ce privește bisericile, majoritatea lor pot fi vizitate prin contactarea unei persoane responsabile de pe lângă biserică, ori clopotarul, ori preotul. **Persoanele respective nu au un program prestabilit** în unele cazuri turistul poate rămâne fără experiență. În **etapa de pregătire a** vizitei se pot găsi informații de contact (cum ar fi numere de telefon de la persoanele de contact). **Din cercetările noastre reiese** că pentru prezentarea bisericilor, cu excepția celei de la Șumuleu Ciuc, nu există personal calificat. Se găsesc rezumate scrise despre istoria fiecărei construcții, dar majoritatea lor ar merita o reînnoire și publicare într-o formă mai modernă.

Propuneri de dezvoltare

Proiecte arhitecturale

- Finanțarea ideilor arhitecturale, nu numai arhitecților, în **următoarele teme**: ce înseamnă modernitatea în arhitectură, casă de locuit versus locuri de cazare, casă de locuit – casă ecologică, construcția tradițională din Ciuc combinând cu metode de construcții ecologice: casă pasivă, casă de paie, acoperiș verde, materiale naturale de construcții, arhitectura care se încadrează în peisaj.

- **Scoaterea în evidență a caselor din epoca de aur: prezentarea unor case deja amenajate, într-o publicație care să conțină și posibilitățile de finanțare. Este recomandată extinderea tipurilor de beneficiari în aşa fel încât nu numai arhitecții să fie eligibili.** În scopul **generării de idei creative** ar fi de folos organizarea unor workshop-uri, cu un număr redus de participanți.

- Protecția străzilor neatinse cu implicarea experților în domeniu: dezvoltarea unor programe în scopul de a inventaria și proteja clădirile și a susține finanțier și cu informații tehnice pe proprietarii acestora. **Recomandăm ca în cazul acestor valori speciale, un grup de experți să beneficieze de o finanțare cu o utilizare mai liberă din partea programului LEADER.** În acest fel grupul alcătuit din experți, cu acordul proprietarilor ar efectua restaurări, reconstrucții, reconvertiri profesionale. Recomandăm, ca proprietarii de case selectate și **de incidentii** din localități să cunoască programul de ocrotire a satului din Palkonya (Ungaria) **acesta fiind un exemplu bun în ceea ce privește rolul jucat de intervenții arhitecturale asupra reducerii migrației.**

- Drumul conacelor: inventariere, broșură pentru vizitatori, track-uri GPS și dezvoltarea de ghizi turistici digitali cu voce. **Susținerea financiară a renovărilor și restabilirea autentică a conacelor atât din exterior cât și din interior cu mobiliere (minim holul și o cameră).** Este de recomandată folosirea acestor clădiri ca și centre turistice și educaționale, cu spații de expoziții de tip istorie locală, sau folosirea lor cu alt scop.

- Biserici sau obiecte religioase: inventariere, prezentarea lor concentrată (istoria, istoria artei, valori, valorile speciale, unicitate, abordări, intrări). O **publicație** despre bisericile zonei, totodată **publicații** unice pe care turiștii să aibă la dispoziție în biserică, aplicații smartphone, eventual aplicații descărcabile, cu voce, multilingve, în cazul în care nu este disponibil un localnic sau un ghidul local de turist. Instruirea ghizilor pentru prezentarea bisericilor.

- Programul porților secuiești:

1) Lansarea unui apel de selecție pentru renovarea porților secuiești, de valoare, vechi și pentru **construcția** porților noi, respectiv pentru refacerea gardurilor apartinătoare. Pentru **susținerea răspândirii rapide a soluțiilor bune**, este indicat analizarea oportunității **prin care un ONG** sau comună ar putea întreprinde renovarea a

10-20 sau mai mulți de porți, în cazuri mai norocoase șiruri întregi de ulițe. Trebuie luat în considerare ocrotirea expertizei șirurilor de case încă rămase **intacte** în localitățile **menționate** mai sus, oportunitatea de a le lega cu măsura respectivă. Într-adevăr, aici nu este vorba doar despre porțile clădirilor valoroase, ci poate fi inclus oricare dintre porțile din teritoriu.

2) Organizarea **promovării porțiilor secuiești** cu scop turistic prin elaborarea unei publicații **tematice** și cu prezentarea porțiilor (întâmplare, elemente cu semnificații, variații tradiționale și moderne, etc.). Instruirea specialiștilor și realizarea drumurilor tematice. O publicație elaborată cu acest scop sau o aplicație smartphone poate cuprinde ilustrația **motivelor folosite**.

- Posibilități de refugiu.²¹ Pentru drumeții și cei care traversează prin Via Mariae ar fi necesar **creșterea numărului** de refugii montane. În arhitectura lor trebuie să apară caracterul local și **recurgerea la soluții** simple, ca de exemplu la "Refugii de Colibe". Sunt necesare dezvoltarea planurilor de construcție ce se potrivesc în peisajele Ciucului, Casinului și Ghimeșului, totodată oferă confortul și siguranța necesară a turiștilor.

Prezentarea culturii și a cunoștințelor populare

- Dans și muzică populară cu interpret. Pe lângă dotarea cu echipamente a grupurilor care se ocupă de păstrarea tradițiilor, **scopul ar trebui să fie organizarea** de cât mai multe prezentații pentru turiști. Ca exemplu putem menționa programul popular creat de Pensiunea Deák din Ghimeș Făget având ca temă o lectie de istorie alternativă urmată de petrecere. Pentru oaspeți se poate crea un astfel de program complex și interesant din multe puncte de vedere, care **conține** nu numai dansul sau muzica ci și portul popular, instrumentele muzicale, cultura și istoria locală și gustare de pălincă.

- Înființarea sau dezvoltarea colecțiilor de istorie locală, case de păstrare a tradițiilor și muzeu.

1) Crearea condițiilor pentru expunerea colecțiilor deja existente, respectiv prezentarea profesională (în casa de cultură sau casa de păstrare a tradițiilor), cu implicarea specialiștilor în organizare de expoziții și etnografi (Muzeul Secuiesc al Ciucului, Centrul Cultural al Județului Harghita, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Harghita).

2) Înființarea de noi case de păstrare a tradițiilor sau dezvoltarea celor existente. Pe lângă prezentarea autentică a expoziției, este importantă prezentarea unui plan de funcționare, ca să nu fie un depozit deprimant de vechituri, ci un muzeu al satului viu, unde se desfășoară activități educaționale pentru copii sau artizanale. Aceste case de păstrare a tradițiilor își pot defini tipul identității lor și cercul activităților, care le diferențiază de alte case similare și pe care turistul își poate baza alegerea.

²¹ <http://www.eletszepitok.hu/okoturizmus-hangulatos-alpesi-kunyhohotel/>

- Agricultură tradițională ca stil de viață. Această temă poate fi abordată din mai multe direcții. Considerăm importante două arii de activitate. Prima constă în participarea turiștilor în activități tradiționale (cum ar fi: producerea de cășuri, coacerea pâinii, festivalul fânului). Aceasta din urmă este o activitate de o săptămână, și pe lângă introducerea celor interesați în producerea fânului, include și alte activități: cunoașterea florei, învățarea de meșteșuguri, petreceri tradiționale, etc. Cealaltă arie este participarea la modul de viață tradițional la țară, în jurul gospodăriei fiind activități în fiecare anotimp. Oaspeții pot hrăni animalele sau le pot îngriji, pot planta sau culege legume, pot colecta își ouă din care pot face mâncare, sau iarna se poate organiza și o tăiere a porcului. Acest program ar putea fi oferit de multe familii, însă ei trebuie pregătiți; oaspeții nu pot fi implicați în muncă fizică grea, iar **gazdele trebuie să fie pregătiți** să comunice folosind limbi străine.

Gestionarea competențelor culturale absente sau care necesită completare

Propunerile de instruire prezentate mai jos pot fi împărtășite în mai multe **teme**, dar probabil merită gestionat într-un pachet pentru a reuși să atragem un număr suficient de participanți.

Dezvoltarea unei abordări ecologiste este indispensabilă pentru a avea turiști satisfăcuți. Considerăm că sunt două abordări principale și necesare. În primul rând considerăm că este necesară crearea unei rețele tematice cu persoanele calificate și cu experiență în acest domeniu care ar putea livra acest tip de servicii în regiune. Rețeaua astfel creată ar fi deschisă oferind posibilitatea de instruire pentru persoanele care vor să adere. La atingerea acestui scop poate contribui și certificarea ecoturistică oferită de AER de către presatorii de servicii turistice. Această certificare reprezintă totodată și un proces de învățare. Certificarea ar trebui completată cu o serie de formări axate pe ecoturism în general și pe nevoile ecoturiștilor. Includerea în acest demers a AER sau a organizației Pro Park din Brașov poate fi oportună. În al doilea rând trebuie acordată o atenție specială și informării și conștientizării populației din regiune prin campanii de promovare, articole tematice publicate în ziarele locale, precum și prin materiale de promovare adecvate (publicații).

- Ospitalitatea și gastronomia – punctele forte ale abordării ecoturistice. În continuarea inițiativei mai sus prezentate considerăm că ar fi utilă organizarea de formări pe teme gastronomice. Temele pot varia de la obiceiurile de punerea mesei până la aspectele legate de meniurile vegetariene. Propunem pregătirea profesională ale angajaților implicați în servicii gastronomice în vederea oferirii de mâncăruri gustoase servite într-un mod estetic. Mai precis propunem organizarea de cursuri complementare pentru bucătari și ospătari, dar și pentru proprietarii și angajații restaurantelor și unităților turistice.

- Organizarea de cursuri de limbi străine în vederea exersării limbajului de specilitate. Aceste cursuri vor avea succes doar dacă vor fi combinate într-un program de formare mai amplu pe teme turistice (cu accent pe ospitalitate și cunoștiințe turistice locale).

5.3. Alte activități

5.3.1. Cunoașterea naturii

Ecoturismul în percepția cea mai simplistă este egal cu cunoașterea naturii. Toate activitățile considerate ecoturistice au o componentă de cunoaștere a naturii, totuși, în studiu acordăm un capitol separat acestei teme fiindcă diversitatea biologică în România și în special în regiunea LEADER Csík este particulară, atât din punctul de vedere al habitatelor cât și al florei sau faunei.

Datorită poziției geografice pe teritoriul țării trăiesc o multitudine de plante și animale.²² În vederea conservării lor s-au constituit numeroase arii naturale protejate (peste 7% din suprafața țării sau aproximativ 18% dacă sunt luate în considerare și siturile Natura 2000), iar în viitor se are în vedere largirea acestei rețele. Folosirea acestor arii în scopuri ecoturistice, adică atragerea vizitatorilor este importantă din multe puncte de vedere.

În regiunea LEADER Csík, biodiversitatea a fost dovedită prin cercetări științifice, de exemplu de Asociația Microregională Pogány-havas, prin proiectele derulate între 2009 și 2013. Din cercetări a reieșit că pe fânețele montane din Ciuc și Valea Ghimeșului numărul plantelor individuale pe o rază de 16 m² este atât de mare încât se află pe al treilea loc în Europa.

Posibilități

Dezvoltarea ariilor protejate trebuie să pornească având în vedere două perspective importante. Pe de o parte este necesar dezvoltarea unei infrastructuri ecoturistice specifice, care să permită largirea gamei de servicii oferite fără un impact negativ asupra mediului:

- amenajarea unor puncte de informare;
- realizarea traseelor speciale tematice cu locuri de popas, panouri informative și de interpretare, săgeți de orientare;
- amenajarea punctelor (foișoarelor) de observare și a punctelor de belvedere, cu panouri de interpretare, infrastructură de observare
- amenajarea unor locuri de campare, cu delimitarea zonelor, panouri informative și de avertizare, vetre pentru foc, toalete ecologice;

²² Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România

- amenajarea / refacerea unor refugii montane și a unor cabane turistice, acolo unde lungimea traseelor turistice impune asemenea lucru.

Pe de altă parte trebuie introduse în circuitul internațional ecoturistic prin certificări și marketing direcționat grupurilor interesate. Valorificarea ariilor protejate va avea succes doar dacă sunt vizitate de ecoturiști, iar pentru atragerea lor trebuie găsite soluții, [cum ar fi](#):

- elaborarea și publicarea ghizilor de natură despre flora și fauna locală;
- certificarea ariilor după un sistem internațional;
- promovarea ariilor în media și pe platformele de întâlnire ale ecoturiștilor (pagini web, conferințe, workshop-uri, expoziții, liste de discuție, etc.);
- evenimente tematice pentru grupuri organizate.

Fiindcă în cazul multor arii protejate lipsesc planurile integrate de management, orice pas spre dezvoltare este greu, situație accentuată în cazul siturilor Natura 2000.

Copiii reprezintă un grup special de ecoturiști. Educația lor este considerată o prioritate în fiecare țară și în fiecare situație, [iar](#) în sistemul educațional obligatoriu ar trebui introduse mai multe elemente de cunoaștere a naturii. În regiunea LEADER Csík există inițiative foarte bune în acest sens. Asociația Riehen este o organizație neguvernamentală, care a înființat "Casa Școala Pădurii", care este un centru de educație ecologică pentru copii. Inițiativa poate fi un model de urmărit, adică case similare pot fi înființate și în alte părți al regiunii LEADER Csík, fiindcă este un instrument excelent pentru cunoașterea naturii. Pot fi organizate excursii, competiții de orientare, supraviețuire sau de vânătoare de comori, expediții, tabere, activități culturale, artistice, și activități pentru copii sau persoane cu dizabilități.

Asociația Lumea Copiilor – Kalibáskő a fost înființată în anul 2007, și de atunci derulează programe în propria lor casă "Școala Pădurii" în Păuleni Ciuc. Organizația lucrează în colaborare strânsă cu grădinițele și școlile primare din zonă. Programul este conceput în aşa fel, încât copiii vizitează de trei-patru ori în fiecare an, iar scopul vizitelor este învățarea copiilor despre agricultură prin activități practice: plantarea legumelor primăvara, îngrijirea lor pe parcursul verii și recoltare toamna. Pe lângă legume copiii pot învăța despre îngrijirea pomilor fructiferi și tratarea animalelor fiind în contact permanent cu ele. Asociația organizează activități pentru toți copiii interesați.

Asociația Ținutul Secuiesc Verde este o altă organizație, care a preluat această idee a casei "Școala Pădurii". În cadrul unui proiect finanțat de fondul EEA Grants în 2014 ei vor înființa un centru similar Asociației Riehen, unde activități pentru copii și pentru adulți vor fi organizate tot anul, și nu numai în anumite sezoane.

Regiunea LEADER Csík are posibilități de relaxare activă și pentru ecoturiștii adulți. Diversitatea biologică prezentă a fost creată de fermierii mici, de semi-subzistență, pe parcursul secolelor și este menținută și acum de ei. Implicarea unui vizitator în munca de zi cu zi practicată de localnici este benefică pentru toată lumea: localnicul primește ajutor

iar vizitatorul învață ceva nou, cunoaște natura prin prisma agriculturii tradiționale. Activitățile tipice sunt: primăvara curățarea fânețelor și păsunilor de vegetația lemoasă nedorită, vara cosit, uscarea, colectarea și depozitarea fânului, toamna culesul cartofilor sau a diferitelor fructe, arătură, iarna îngrijirea și alimentarea animalelor, tăierea porcului, etc. În aceste activități se manifestă cel mai bine ecoturismul bazat pe condițiile create de agroturism.

Cei mai buni cunoșători ale naturii sunt de obicei localnicii. O cercetare derulată în Valea Ghimeșului a dezvăluit, că ceangăii cunosc foarte multe plante și animale în mediul lor: dintre cele 453 de plante vizibile au putut numi 280. La fel și în cazul habitatelor: au numit 131 de locuri (părți umede, locuri în pădure, părți uscate sau pustii pe fâneți și păsuni, în jurul gospodăriei, etc). Din acest motiv ei nu pot fi neglijati când vine vorba de ecoturism. Ei trebuie consultați și implicați în activități, chiar în faza de planificare. Ei ar fi cei mai buni candidați la un curs de pregătire ghizi turistici. Cunoștințele lor tradiționale ar trebui introduse în curicula cursului.

5.3.2. Activități extreme

În ofertele ecoturistice se pot găsi activități în aer liber cu un grad ridicat de risc, cu posibilități bune de atragere de turiști. Prin activități extreme înțelegem de exemplu zborul cu parapanta nemotorizată, alpinismul clasic și pe gheață, downhill cu bicicletă mountain bike, tir cu arcul clasic și cu cal, alpinism pe perete. În urma interviurilor purtate cu specialiști am constatat că aceste activități au viabilitate în regiunea LEADER Csík.

Zboruri cu parapanta organizat de Aeroclubul Turbulencia, alpinism clasic sau pe perete ori pe timpul iernii pe gheață organizat de Echipa de Salvamont Ciuc, iar tir cu arcul clasic ori de pe cal organizat de Csodaszarvas Lovasjász Egyesület.

5.3.3. Programe pentru persoane cu dizabilități

În analiza SWOT din “Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România” printre punctele slabe se află accesul limitat pentru persoanele cu dizabilități la numeroase puncte de atracție turistică. Aceasta este adevărat și în regiunea LEADER Csík, cu toate că în ultimii 7 ani legislația s-a schimbat în favoarea persoanelor cu dizabilități și se observă o schimbare generală și în atitudinea societății.

În urma interviurilor s-a conturat situația și în regiunea LEADER Csík. Regiunea ar putea beneficia mult dacă s-ar dezvolta o înțelegere mai adâncă despre nevoile persoanelor cu handicap și îmbunătățirea accesibilității clădirilor și atracțiilor, cu atât mai mult cât există o cerință legală pentru noi investiții finanțate de UE să fie accesibile. Locurile accesibile ar ajuta și persoanele cu dizabilități sau în vîrstă, chiar și familiile cu copii mici din localitățile regiunii. Oportunitatea de afaceri din turismul accesibil poate fi bazat pe turiști în vîrstă sau cu handicap din Vestul Europei.

Creșterea accesibilității nu trebuie să fie dificil sau scump, dar este nevoie de o implicare a persoanelor cu handicap în etapele de planificare și de implementare altfel multe rampe prost proiectate va fi construite.

Organizația activă în regiunea LEADER Csík este Asociația Handicapaților Fizici din județul Harghita. A fost înființată în 1990 și se ocupă de apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, se străduiește pentru respectarea legilor existente, și propune elaborarea unor noi proiecte de legi în acest sens.

Poziția asociației este că pentru persoanele cu dizabilități nu este neapărat necesar crearea unor programe turistice speciale, fiindcă toate activitățile pot fi practicate și de ei. În cele mai multe cazuri ceea ce ar trebui rezolvat este ca programele să fie concepute în aşa fel, încât să permită participarea și a persoanelor cu dizabilități. În practică asta înseamnă următoarele: înlăturarea obstacolelor care pot împiedica accesul cu scaunul cu rotile sau a persoanelor cu handicap fizic, aplicarea de semnalizări tactile, proiectarea de toalete și dușuri accesibile în structurile de cazare, asigurarea ustensilelor speciale pentru masă, folosirea tuturor echipamentelor concepute pentru siguranța acestor persoane, și nu în ultimul rând instruirea personalului.

Poziții

O altă organizație cu experiență în turism cu persoane cu dizabilități este Asociația Microregională Pogány-havas. GAL LEADER Csík ar putea **sustine** organizarea de mese rotunde, acordarea de sfaturi și pregătirea de ghiduri pentru operatorii de turism.

În țările dezvoltate s-au realizat cercetări științifice în care această temă este abordată din două direcții: accesibilitatea atracțiilor turistice pentru turiștii cu handicap și analiza turismului persoanelor cu dizabilități ca nișă emergentă pe segmentul de piață. Cercetările au rezultat că operatorii de turism, mai ales cei implicați în activități de patrimoniu și de natură, ar trebui să ia în considerare **nevoile persoanelor** cu dizabilități **care** sunt grijulii în planificarea atentă a călătoriei lor și pot fi impresionați foarte mult de ospitalitate și facilitățile de cazare.²³

Conform datelor statistice pe pământ trăiesc aproape un miliard de oameni cu o dizabilitate; în Statele Unite²⁴ circa 50 de milioane iar în Europa 8-10% din populație; în România această rată este de 3-4%, după statisticile oficiale obținute de la Asociația Handicapaților Fizici din județul Harghita.

Următoarele propunerile sunt pentru oameni în scaune cu rotile sau cu dificultăți de mers pe jos. Alte tipuri de handicap (de ex. nevăzători) ar trebui, de asemenea, luate în considerare.

- Toate clădirile noi ar trebui să aibă o rampă corect proiectată, suficient de largă și nu abruptă;

²³ <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517702000377>

²⁴ <http://www.un.org/disabilities/documents/toolaction/pwdfs.pdf>

- Uși care pot rămâne deschise în timp ce o persoană intră în scaun cu rotile;
- Secții plate, fără pietriș adânc sau trotuare inegale;
- Parcările de mașini nu pot bloca accesul la rampe , trasee și uși;
- Locurile de parcare trebuie să fie mai mari pentru persoanele cu handicap;
- Toaletă, baie și dormitor adecvat;
- Balustrade pe trepte și scări, mai ales în zonele alunecoase, ude sau înghețate;
- Evitarea treptelor inutile.
- Clădirile existente pot fi, de obicei, modificate, chiar și bisericile istorice, cu rampă, cale și parcare;
- În cazul în care o rampă permanentă ar strica aspectul de clădire istorică, **se poate utiliza o rampă portabilă**.
- Persoanele cu handicap ar trebui să aibă acces la natură cât mai mult posibil; în alte locuri de vindecare, cum ar fi spa-urile în aer liber, băile cu apă minerală și izvoare. Aceste locuri sau majoritatea restauratelor din zona Ciuc sunt inaccesibile, dar ar putea fi transformate foarte ușor, prin eliminarea treptelor inutile;
- Achiziționarea microbuzelor dotate cu lift de persoane ori scaun cu rotile;
- Explorarea rutelor bune, de exemplu la pajiști și munți, accesibile cu căruță sau sanie adaptată trasă de cal.

Idei de programe:

- La fânețe montane pentru o experiență cu flori, fluturi și alte comori naturale, cu căruță sau sanie;
- Tururi de istorie și cultură;
- Participare la zilele satelor, festivaluri, evenimente de teatru, parcuri, târgul de produse tradiționale;
- Vizite la ferme mai accesibile sau evenimente de producere a fânului.

5.3.4. Ape minerale, băi tradiționale

Deoarece regiunea LEADER Csík este situată în zona post-vulcanică a Munții Harghitei, considerăm foarte importantă descrierea izvoarelor de apă minerală naturală. Apele cu dioxid de carbon natural și apele puturoase joacă un rol important în **dezvoltarea** potențialului turistic al regiunii. Compoziția acestor ape din punct de vedere chimic este foarte variată, dar sunt ape medicinale și au utilitate balneologică. **Izvoarele** au jucat un rol important în metodele de medicină populară, fapt dovedit de existența băilor populare și tradițiile aferente izvoarelor.

Debitul izvoarelor este redus, dezvoltarea lor trebuie realizată cu grijă: doar băi mici, locale, cu trafic redus **pot fi** construite. Băile și izvoarele pot fi integrate în programul Drumul Apelor Minerale, ca frecvența vizitelor să crească.

În zona satelor Frumoasa-Mihăileni-Nădejdea-Livezi se poate crea o potecă tematică geologică, dat fiind varietatea rocilor care alcătuiesc munții.

În anii trecuți s-au realizat numeroase proiecte legate de utilizarea apelor și băilor minerale. Între ele s-a numărat o serie de clăci de construire băi populare, în cadrul căror voluntari devotați au reconstruit băi populare nimicite. Cealaltă inițiativă a fost Drumul Apelor Minerale, proiect care a conectat cele mai importante izvoare în serie și a fost înființat și un muzeu [tematic](#) în Tușnad Sat. Aceste proiecte au creat o bază bună pentru ofertele ecoturistice și pot fi valorificate ca elemente ale pachetelor de programe de mai multe zile.

Posibilități

- Vizitarea izvoarelor de apă minerală de către turiști. Există multe tradiții legate de ape minerale, a căror inventariere este încă posibilă, dar va fi imposibil dacă generația bătrână dispare. Recomandăm derularea unui proiect la nivel regional, cu implicarea tinerilor și a școlilor, pentru adunarea, sistematizare și publicarea acestor tradiții. Pe lângă editarea unei monografii serioase, trebuie creată o broșură turistică și o pagină web cu o bază de date bine filtrabilă. [Toate publicațiile](#) trebuie realizate în mai multe limbi.

- Renovarea băilor de apă minerală. Includerea unui apel de proiect având ca obiectiv renovarea băilor de apă minerală, care au fost abandonate în ultimele ani. Bazat pe experiența clăcilor de construire băi populare, ar fi important, ca propunerile de proiect să fie depuse de reprezentanții localnicilor (organizații civile și consilii locale). Totodată, ar fi benefică consultarea planurilor deja realizate de arhitecți. În faza de realizare, organizarea clăcilor sau însărcinarea echipei de specialiști este o temă care necesită discuții separate și, cel mai probabil, trebuie ajustată la sistemul cererilor de finanțare naționale.

- Un ghid ar [putea](#) ajuta turiștii în localizarea și vizitarea băilor populare mai ascunse și greu accesibile. Pe lângă datele GPS, ar conține informații despre povestea băii și detaliu geologice și balneare, mai ales pentru utilizatorii de smartphone-uri.

5.4. Analiza serviciilor ecoturistice

	Nepotrivit	Potrivit dar lipsește	Practicat ocazional	Practicat regulat	Prestatori
Mângâiere animale			✓		Asociația Lumea Copiilor – Kalibáskő
Cicloturism				✓	Asociația Microregională Pogány-havas
Tururi foto				✓	Balogh György
Tururi gastronomice		✓			
Cultivarea plantelor medicinale			✓		Maczalik Ernő
Observarea castorilor			✓		Demeter László, Asociația Tinutul Secuiesc Verde
Tir cu arcul			✓		Asociația Csodaszarvas Lovasijász
Camping, rulotă, caravană		✓			
Meșteșuguri		✓			
Sanie trase de câini				✓	Grosu Constantin, Mariana Vrabie, Asociația Lumea Copiilor – Kalibáskő
Ture cu căruța ori sania trasă de cal				✓	Ferencz Kata, Raffain Endre, Deák Levente
Birdwatching			✓		Asociația Tinutul Secuiesc Verde, Demeter László
Programe pentru persoane cu dizabilități		✓			
Instruiriri de dans popular			✓		
Nordic walking		✓			
Zbor cu parapanta			✓		Sárig István, Balogh György
Alpinism				✓	Echipa de Salvamont Ciuc
Competiții de orientare, supraviețuire		✓			
Poteci tematice			✓		Asociația Riehen
Drumeții			✓		Demeter László
Ture cu schi			✓		Echipa de Salvamont Ciuc
Activități nautice	✓				
Zorbing				✓	Pensiunea Sara

6. Ghizi turistici

În momentul actual ghizii turistici din regiunea LEADER Csík se află într-o fază inițială, deoarece nu putem vorbi despre o rețea activă și oficială în afară de Asociația Serv-Mont-Har din Miercurea Ciuc. Doar printre membrii acestei asociații există profesioniști instruiți și autorizați ca ghizi turistici și ghizi montani.

Există însă persoane, iubitori de natură și profesioniști în domenii legate de natură, care ocazional se ocupă cu ghidarea turiștilor. Activitatea lor este neoficială, foarte puțin dintre ei au pregătire profesională în domeniul respectiv. În cercetarea noastră pe teren nu am întâlnit nici o persoană fizică autorizată. Aceste persoane au ca obiect de activitate altul decât ghid turistic și acela reprezintă venitul lor principal. Pentru ei ghidarea turistică reprezintă un venit secundar fiindcă nu există o piață turistică activă. Ei consideră că din acest motiv nu pot întreține o societate comercială și nu-și pot permite să înregistreze o activitate independentă în cadrul unui P.F.A, I.I., sau I.F.

Pentru acești ghizi o relație contractuală între ei și o organizație înființată în acest domeniu ar însemna o soluție. Rolul unei astfel de organizații ar fi colectarea și promovarea informațiilor necesare turiștilor, și totodată să ofere garanție de bună executare în ceea ce privește ghizii turistici. Prin această organizație activitatea persoanelor neoficiale ar fi legalizată și ar putea face și reclamă, generând un trafic turistic semnificativ.

7. Recomandări

Structura studiului cuprinde următoarele categorii de activități: drumeții, tururi de observare animale, birdwatching (observarea păsărilor), echitație, cicloturism, activități nautice, activități de iarnă, tururi de speologie, tururi foto, tururi culturale, cunoașterea naturii, activități extreme, programe pentru persoane cu dizabilități și ape minerale/băi tradiționale. Pe lângă acestea am dedicat un capitol separat ghizilor turistici.

Pe baza consultării cu experți în domeniile respective, propunem câteva tipuri de măsuri pentru Asociația LEADER Csík. Mai jos prezentăm pe scurt toate măsurile propuse, a căror descrierea detaliată se găsește în capitolul respectiv al temei (numărul paginii indicat).

- Înființarea unei organizații coordonatoare ecoturistice reprezentând tot teritoriul GAL LEADER Csík. ([pag. 15](#))
- Realizarea unui website despre traseele turistice, cu hartă și track-uri GPS, în colaborare cu echipele de salvamont. ([pag. 20](#))
- Securizarea traseelor turistice: marcarea potecilor, care fac conexiunea între traseul principal de pe creastă și sat, în vederea extinderii ofertei de trasee turistice prin conectarea în circuit a localităților, inventarierea, marcarea și reabilitarea izvoarelor de apă potabilă, construcție refugii montane. ([pag. 20](#))
- Înființarea de poteci tematice, mai ales în ariile protejate, și folosirea lor în scopuri educaționale (de exemplu lecții în aer liber) sau pentru a face mai interactiv o drumeție obișnuită. ([pag. 20](#))
- Instruirea locuitorilor ca ghizi montani și crearea foioșoarelor și observatoarelor în vederea organizării activităților de observare animale sălbaticice în condiții de siguranță. ([pag. 21](#))

- Organizarea programelor educaționale în colaborare cu administratorii siturilor Natura 2000 și cu parcurile naționale. ([pag. 21](#))
- Organizare de tururi pentru copiii de la orașe în gospodăria fermierilor sau la sălașurile din munți pentru observarea animalelor domestice. ([pag. 21](#))
- Organizarea programelor de observare păsări pe terenurile apoase și mlăştinoase dea-lungul râului Olt, în păduri, și la fânețe sau pășuni. ([pag. 22](#))
- Organizarea taberelor educaționale de înelare a păsărilor, în colaborare cu specialiști. ([pag. 22](#))
- Înființarea unor case "școala pădurii" (erdei iskola în limba maghiară) pentru educația copiilor în afara programului școlar obligatoriu. ([pag. 37](#))
- Promovarea posibilităților de participare în activități extreme: zbor cu parapanta nemotorizată, alpinism clasic și pe gheață, downhill cu bicicletă mountain bike, tir cu arcul clasic și cu cal, alpinism pe perete mobil. ([pag. 38](#))
- Organizarea de discuții despre programe pentru persoanele cu dizabilități, analiza turismului persoanelor cu dizabilități ca nișă emergentă pe segmentul de piață. ([pag. 40](#))
- Informarea și încurajarea antreprenorilor în turism în vederea asigurării accesibilității pentru persoanele cu dizabilități în clădiri și la programe. ([pag. 40](#))
- Organizarea de programe, care necesită efort minim ca să participe persoane cu dizabilități. ([pag. 41](#))
- Derularea unui proiect cu implicarea tinerilor și a școlilor despre adunarea, sistematizare și publicarea tradițiilor legate de apele și băile minerale naturale. ([pag. 41](#))
- Crearea unui apel de proiect cu obiectivul de a renova băile de apă minerală abandonate. ([pag. 42](#))
- Elaborarea de ghizi în format tipărit și electronic despre băile populare ascunse și greu accesibile, cu date de localizare GPS, informații generale, geologice și balneare. ([pag. 42](#))
- Cooperare între inițiative existente în zonă. Acest lucru fiind necesar din punctul de vedere al încetinirii turiștilor în zonă, deoarece activitățile de ecoturism întotdeauna pot oferi programe de mai multe zile. ([pag. 27](#))
- Comunicarea potrivită ale ofertelor existente, în toate canalele posibile, și în mai multe limbi. ([pag. 27](#))
- Recent au apărut și niște activități relativi noi, cum ar fi "schijoring", unde un schior sau biciclist este tras de o câine sau cal, ceea ce este un sport foarte popular în țările vestice. Finanțarea activităților inovative poate să genereze un trafic remarcabil al turiștilor. ([pag. 27](#))
- Sunt activități ecoturisticice ce folosesc echipamente foarte scumpe (activități de iarnă, tururi foto, cicloturism, echitație, sănii trase de câini, etc.), ajutorul lor poate

fi esențial. Există riscul ca fără sprijin finanțier toate aceste activități să se dispare din zonă, sau cele existente să dispare. ([pag. 27](#))

- Organizarea taberelor pentru copii. Tinerii sunt mai sensibili în legătură cu activități în aer liber, sunt atrase de animale, preferă sporturile, în general. Pe termen lung acești copii "antrenați" ar asigura baza de aprovizionare în activitățile ecoturistice în regiunea LEADER. ([pag. 27](#))
- Marcarea, amenajarea traseelor pentru cicloturism și promovarea lor corespunzătoare. ([pag. 25](#))
- Antrenarea actorilor locali care vor să se ocupe cu turism ecologic: proprietari ai pensiunilor, prestatorilor de cazare, producătorii locali, ghizi turistici chiar și localnicii (să fie conștienți de faptul că sunt străini în împrejurime, cine vor să vadă și să învețe de la ei. ([pag. 25](#))
- Punct de informare: turiștii trebuie să aibă la dispoziție toate informațiile necesare despre transport, cazare, mâncare, vreme, program, obiceiuri, cultură, și în cazul bicicliștilor despre posibilități de închiriere. ([pag. 25](#))
- Trebuie atrasă atenția turiștilor despre pericolul reprezentat de câinii ciobănești și animalele sălbaticе de pradă. Acestea sunt o amenințare care trebuie luată în considerare pentru toți iubitorii de munți și natură, care vizitează zona. Să fie antrenați, cum să comporte și să aibă la dispoziție aparate de alarmă de câini. ([pag. 25](#))
- Antrenarea ciobanilor despre faptul că zona este o predestinație a turiștilor, să fie pregătiți de un număr mare de vizitatori și că au o responsabilitate mare în siguranța acestora. ([pag. 25](#))
- Din punctul de vedere al echitației dar și al cicloturismului este necesară înregistrarea track-urilor GPS, amenajarea și marcarea traseelor, astfel având posibilitatea de a publica pe hărți și broșuri, un brand omogenizat. ([pag. 23](#))
- Este importantă asigurarea infrastructurii corespunzătoare echitației și din partea prestatorilor de cazare, prin dezvoltarea infrastructurii specifice astfel fiind posibilă și organizarea de ture de mai multe zile. ([pag. 23](#))
- Promovarea activităților de echitație printre școlile locale, să include în activitatea lor vizitarea manejurilor, sau organizarea taberelor, unde să aibă posibilitatea de a călări, a îngriji și mânăgâi animalele. ([pag. 24](#))
- Lecțiile și activitățile de echitație fiind scumpe, ar fi necesar un pachet de sprijin finanțier astfel să poate fi accesat în comunitățile locale pe o scară mai largă. ([pag. 24](#))
- Hipoterapia este unul dintre cel mai eficient tip de tratament pentru copii cu dezabilități, și nu numai. Din acest motiv finanțarea orelor de echitație ar contribui la sănătatea publică din regiune. ([pag. 23](#))

- Aria are nevoie de extinderea activităților turistice, ca numărul vizitatorilor să fie mai constant și în afara verii. Unul dintre posibilități ar putea oferi tururile foto, care nu depind de anotimpuri. ([pag. 29](#))
- Datorită costurilor ridicate ale echipamentelor profesioniste acest tip de activitate este accesibilă doar pentru un grup restrâns de profesionisti. Cu o susținere financiară susținută grupul întă al acestui tip se serviciu poate fi largit putând genera un tranzit de turisti mai mare în regiune. ([pag. 29](#))
- Faptul că acest tip de activitate al ecoturismului are un potențial imponderabil în promovarea regiunii Csík LEADER merită atenția și suportarea lui susținută ([pag. 29](#))
- Finanțarea ideilor arhitecturale, nu numai arhitecților, în următoarele teme: ce înseamnă modernitatea în arhitectură, casă de locuit versus locuri de cazare, casă de locuit – casă ecologică, construcția tradițională din Ciuc combinând cu metode de construcții ecologice: casă pasivă, casă de paie, acoperiș verde, materiale naturale de construcții, arhitectura care se încadrează în peisaj. ([pag. 33](#))
- A da caracter caselor din epoca de aur prin prezentarea unor case deja amenajate într-o broșură sau publicație, organizarea unor workshop-uri cu număr redus de participanți, unde cu ajutorul unui laptop și proiectoar ar prelucra planurile vizuale ale clădirilor. ([pag. 33](#))
- Protecția străzilor neatinsne prin dezvoltarea unor programe în scopul de a inventaria și proteja clădirile, și a suporta finanțar și cu informații tehnice proprietarii lor. ([pag. 33](#))
- Crearea “Drumului conacelor”: inventariere, broșură pentru vizitatori, track-uri GPS, emiterea ghizilor digitale cu voce, finanțarea renovărilor autentice a conacelor atât din exterior cât și din interior, și folosirea clădirilor selectate ca centre turistice și învățare, cu spații de expoziții de tip istorie locală. ([pag. 34](#))
- Biserici sau edicule religioase: inventariere, prezentare scurtă, prin broșuri și pagini web vizitabile pe smartphone, prezentări prin voci multilingve, și instruirea ghizilor pentru prezentarea bisericilor. ([pag. 34](#))
- Lansarea programului “Porți Secuiești”: apel de proiecte pentru renovarea porților secuiești, de valoare, vechi, și pentru așezarea porților noi, respectiv pentru refacerea gardurilor apartinătoare, prezentarea porților selectate pentru turiști prin poteci tematice, publicații și informații accesibile pe smartphone. ([pag. 34](#))
- Reinterpretarea trecutului tipografiei franciscane din Șumuleu Ciuc prin crearea unui loc comemorativ sau o publicație, eventual prin publicarea copiei exacte ale unui incunabule. Acesta trebuie interpretat celor care nu vorbesc limba maghiară. Este important colaborarea cu Muzeul Secuiesc al Ciucului.
- Organizarea prezentațiilor de dans popular și muzică populară cu interpret. ([pag. 35](#))

- Înființarea de noi muzeu și case de păstrare a tradițiilor, și crearea condițiilor profesionale pentru expunerea colecțiilor de istorie locală deja existente. ([pag. 35](#))
- Agricultură tradițională ca stil de viață: programe scurte de participare în activități tradiționale sau programe lungi de participare în modul de viață tradițional la țară, în jurul gospodăriei. ([pag. 35](#))
- Instruirile legate de certificare ecoturistică pentru două grupuri separate: 1) pentru cei care prin calificarea sau activitățile lor de specialitate sunt deja pregătiți pentru a intra într-un astfel de circuit, și 2) cei care nu au cunoștințele necesare dar au un plan sau o viziune și doresc certificarea oficială. ([pag. 36](#))
- Organizarea de cursuri gastronomice pentru gospodari, bucătari și chelneri în diferite teme: cum se pune cu bun gust o masă, cum se prepară meniuri vegetariene tradiționale, ce înseamnă servire estetică, etc. ([pag. 36](#))
- Organizare de cursuri de limbi străine. ([pag. 36](#))

8. Bibliografie

- Dr. Horváth Alpár (2011), A székelyföldi turizmus helyzete és lehetőségei, Székelyföldi Akadémia
- Kissay János et al. (2010), Plan de dezvoltare locală GAL Csík, Miercurea Ciuc
- Nagy Benedek et al. (2009), Strategia de dezvoltare a turismului din județul Harghita, Aquaprofit Consulting SRL, Miercurea Ciuc
- Doru Tudorache et al. (2009), Strategia națională de dezvoltare a ecoturismului în România, Institutul Național de Cercetare - Dezvoltare în Turism, București
- Pannon Egyetem, Turizmus Tanszék, Aquaprofit Zrt. (2008), Országos ökoturizmus fejlesztési stratégia, Veszprém - Budapest
- Kelemen Zoltán (2006), Ökoturizmus – Természet, Kultúra, Harmónia, Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány, Vác
- Jacquelin Westcott (2004), Improving information on accessible tourism for disabled people, Comisia Europeană, Luxemburg
- Conf. univ. dr. Puiu Nistoreanu et al. (2003), Ecoturism și turism rural, Editura ASE, București
- Michalkó Gábor (2003), A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon Turizmus Bulletin
- WTO (2002) The Italian Ecotourism Market. Special Report, No 13, Madrid
- Fagence, M (2001) „Strategies for Developing Ecotourism in Pacific Island Countries” presented at the UNESCAP/SPTO Seminar on Sustainable Development of Ecotourism in Pacific Island Countries, October, 2001, Suva, Fiji
- Ecoturismul în România, Studiu de caz: Parcul Național Domogled - Valea Cernei
Link: <http://biblioteca.regielive.ro/seminarii/ecologie/ecoturismul-in-romania-studiu-de-caz-parcul-national-domogled-valea-cernei-196465.html>

9. Mulțumiri

Mulțumim numărului mare de consilieri care au contribuit la studiu cu informații și idei. Mulțumim, de asemenea doamnei Mátéffy Mária pentru convingerea echipei și susținerea cu idei, energie și răbdare. Mulțumim domnișoarei Márton Melánia pentru traduceri.

Suntem conștienți de faptul că acest studiu nu este unul pe deplin dezvoltat, nu atinge toate detaliile și nu ajunge în profunzime. Scopul a fost de a colecta cât mai multe informații și de a dezvolta cât mai multe propunerî într-o perioadă de timp foarte limitată. Prin urmare, ne pare rău dacă cineva simte că el/ea nu a fost implicat în mod corespunzător – acest lucru nu s-a întâmplat intenționat. Deoarece studiul este un document preliminar pentru a susține procesul următor de planificare strategică a grupului de acțiune LEADER Csík, am fi recunoscători pentru orice adăugiri și opinii constructive. Vă rugăm, nu ezitați să contactați biroul LEADER Csík sau membri echipei de realizare al acestui studiu.

10. Anexă

Anexa 1: Situri Natura 2000 pe teritoriul GAL LEADER Csík

1. ROSCI0248 Tinovul Mohoş - Lacul Sf. Ana²⁵

Managementul sitului: Ecos Club SRL
Suprafață 439 ha

Situl este reprezentativ pentru tinoavele oligotrofe din România, împădurite cu pin silvestru și mesteacăn, în zona centrală vegetând asociații ierboase oligotrofe pe un depozit de turbă de circa 10 m care formează un habitat prioritар de interes comunitar, turbăria activă. Situl include și Lacul Sf. Ana, singurul lac de origine vulcanică din Europa centrală.

Populațiile de pin și mesteacăn sunt pipernice și dispersate din cauza condițiilor ecologice, iar pe măsură ce crește depozitul de turbă acestea evoluează spre un habitat bine închegat, de turbărie împădurită de importanță priorităр pentru conservare. Starea bună de conservare pe care o au în prezent cele șapte tipuri de habitate, trei specii de amfibieni și două de plante de interes comunitar este datorată și existenței unui regim de protecție în cadrul unor rezervații mixte (botanică, zoologică și geologică) Tinovul Mohoş și Lacul Sf. Ana.

Tipuri de habitate prezente în sit:

6430 — Comunități de lizieră cu ierburi înalte higofile de la nivelul câmpilor, până la cel montan și alpin

7140 — Mlaștini turboase de tranziție și turbării mișcătoare

9410 — Păduri acidofile de *Picea abies* din regiunea montana (Vaccinio-Piceetea)

91E0 — Păduri aluviale cu *Alnus glutinosa* și *Fraxinus excelsior* (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

91V0 — Păduri dacice de fag (Symphyto-Fagion)

7110 — Tinoave bombate active

91D0 — Turbării cu vegetație forestieră

Specii de amfibieni și reptile enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/cee:

1193 — Buhai de baltă cu burta galbenă (*Bombina variegata*)

2001 — Triton carpatic (*Triturus montandoni*)

1166 — Triton cu creastă (*Triturus cristatus cristatus*)

Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/cee

1758 — Curenchiu de munte (*Ligularia sibirica*)

1389 — Mușchi de pământ cu sete lungi (*Meesia longiseta*)

²⁵ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/357/Tinovul-Mohos-Lacul-Sf-Ana.html>

2. ROSCI0246 Tinovul Luci²⁶

Managementul sitului: RNP Romsilva, Direcția Silvică Sf. Gheorghe

Suprafața 271 ha

Situl are o importanță științifică deosebită datorită structurii ecosistemului forestier în care vegetează o populație reprezentativă de mesteacăn pitic alături de numeroase alte specii considerate relicte glaciare. Mlaștina activă care le adăpostește are o structură clasica tipic oligotrofă, formând un habitat priorită de interes comunitar, de turbărie împădurită.

Tipuri de habitate prezente în sit:

91D0 — Turbări cu vegetație forestieră

Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE

1758 — Curenciu de munte (*Ligularia sibirica*)

3. ROSCI0241 Tinovul Apa Lina – Honcsok²⁷

Managementul sitului: Fundația Salutaris

Suprafața 7.906 ha

Situl conservă o varietate mare de habitate, turbări active, turbări împădurite, mlaștini alcaline, fânețe montane, pajiști, păduri acidofile, păduri aluviale și tufărișuri (totalizând nouă tipuri de habitate de interes european, dintre care trei prioritare pentru conservare). Se remarcă faptul că habitatele forestiere se află într-un grad de naturalitate foarte mare, evidențiat printr-o compoziție specifică stabilă, o structură echilibrată pe vârstă și dimensiuni, la care se adaugă un amplu proces de regenerare naturală. Speciile edificate pentru turbărie sunt pinul silvestru și mesteacănul pufos.

Asociațiile de plante erbacee au o ridicată diversitate floristică, aici aflându-se multe plante relicte, dintre care amintim un mușchi de turbă considerat a fi relict arctic, precum și specia emblematică a acestui sit, trientela, aflată aici la limita sudică a arealului său de răspândire. Valoarea conservativă a sitului este sporită de prezența unei populații de curechi de munte (specie de interes comunitar), foarte bine reprezentată, având o densitate de aproape 700 de exemplare pe hectar.

Tipuri de habitate prezente în sit:

6520 — Fânețe montane

7230 — Mlaștini alcaline

9410 — Păduri acidofile de *Picea abies* din regiunea montana (Vaccinio-Piceetea)

91E0 — Păduri aluviale cu *Alnus glutinosa* și *Fraxinus excelsior* (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

²⁶ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/355/Tinovul-Luci.html>

²⁷ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/350/Tinovul-Apa-Lina-Honcsok.html>

- 91V0 — Păduri dacice de fag (*Symphyto-Fagion*)
 - 6410 — Pajiști cu Molinia pe soluri calcaroase, turboase sau argiloase (*Molinion caeruleae*)
 - 6230 — Pajiști montane de Nardus bogate în specii pe substraturi silicioase
 - 4060 — Tufărișuri alpine și boreale
 - 91D0 — Turbării cu vegetație forestieră
- Specii de plante enumerate in anexa II a directivei consiliului 92/43/cee
- 1758 — Curenchiu de munte (*Ligularia sibirica*)

4. ROSCI0090 Harghita Mădăraș²⁸

Managementul sitului: Ocolul Silvic Particular Liban-Zetea

Suprafața 13.373 ha

Situl găzduiește șase tipuri de habitate de interes comunitar, reprezentate prin tufărișuri alpine și boreale, păduri acidofile de molid din regiunea montană, comunități de lizieră cu ierburi înalte higrofile de la nivelul câmpilor, până la cel montan și alpin, peșteri în care accesul publicului este interzis, precum și turbării active și turbării cu vegetație forestieră, ambele prioritare. În pădurile din sit se află populații abundente de carnivore mari de interes comunitar. Stâncările de andezit de pe Vârful Mădăraș adăpostesc unele specii de plante protejate ca veronica și spinuța, specii circumboreal arctic-alpine, afin vânăt pitic, curechii de munte sau gălbenelele și endemite carpatice precum clopoțeii de munte, brândușa de primăvară. Speciile de interes comunitar prezente în sit sunt reprezentate de două specii de amfibieni, o specie de nevertebrate și trei specii de plante.

Peștera Sugău, situată în munții Giurgeului, are trei intrări și se întinde pe patru nivele. Lungimea totală a peșterii este de 1021 m. Galeria vizibilă are o lungime de aproximativ 200 m și face parte din partea fosilă a peșterii. În peșteră există și o galerie activă, care nu este accesibilă turiștilor. Peștera este deosebit de concreționată cu stalactite, stalagmite, coloane, precum și cristale de aragonită, calcită și helictite. Peștera Merești este situată în Cheile Vârghișului, partea de sud a Munților Harghitei și a fost considerată mult timp ca fiind cea mai lungă din Carpații Orientali. Se află într-o zonă carstică unde se mai găsesc în jur de 60 de peșteri. Tot aici au mai fost descoperite și resturi fosile ale omului preistoric. Lungimea totală a peșterii este de aproximativ 1,4 km.

Situl include rezervația naturală Lacul Dracului, cea mai nordică mlaștină de turbă din Munții Harghitei aflându-se într-unul din craterele rămase în urma activității vulcanice. Unicitatea sa constă în faptul că primăvara se formează un lac peste zona mlaștinoasă, care mai târziu dispăre odată cu retragerea apelor.

Tipuri de habitate prezente în sit:

²⁸ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/199/Harghita-Madaras.html>

6430 — Comunități de lizieră cu ierburi înalte higofile de la nivelul câmpilor, până la cel montan și alpin
9410 — Păduri acidofile de *Picea abies* din regiunea montana (Vaccinio-Piceetea)
8310 — Peșteri în care accesul publicului este interzis
7110 — Tinoave bombate active
4060 — Tufărișuri alpine și boreale
91D0 — Turbări cu vegetație forestieră
Specii de amfibieni și reptile enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:
1193 — Buhai de baltă cu burta galbenă (*Bombina variegata*)
2001 — Triton carpatic (*Triturus montandoni*)
Specii de mamifere enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:
1352 — Lup (*Canis lupus*)
1354 — Urs brun (*Ursus arctos*)
Specii de nevertebrate enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE
4036 — (*Leptidea morsei*)
Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE
4070 — Clopoțel (*Campanula serrata*)
1758 — Curenchiu de munte (*Ligularia sibirica*)
1389 — Mușchi de pământ cu sete lungi (*Meesia longiseta*)

5. ROSCI0007 Bazinul Ciucului de Jos²⁹

Managementul sitului: Organizația GeoEcologică ACCENT
Suprafață 2.693 ha

Pe teritoriul sitului au fost identificateșapte habitate de interes comunitar, dintre care unul prioritar. Aici sunt conservate fragmente ale mlaștinilor din trecut, diminuate în urma regularizării cursului Oltului și a extinderii terenurilor agricole și localităților. O particularitate a sitului o reprezintă numeroasele izvoare de apă minerală care au dat naștere mlaștinilor soligene alcaline.

În zonă se găsesc șase rezervații botanice, situl prezentând o importanță majoră pentru ocrotirea unui număr mare de specii din flora și fauna protejată pe plan național și internațional, printre care patru specii de plante de interes comunitar, 19 specii de plante de pe lista roșie națională și 16 relicte glaciare. Mamiferele mari sunt reprezentate de urs și lup, două specii de liliieci de interes comunitar fiind de asemenea întâlnite aici. Dintre amfibieni, buhaiul de baltă cu burta galbenă este omniprezent, alături de tritonul cu creastă.

Tipuri de habitate prezente în sit:

²⁹ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/115/Bazinul-Ciucului-de-Jos.html>

3260 — Cursuri de apă din zonele de câmpie, până la cele montane, cu vegetație din Ranunculion fluitantis și Callitricho-Batrachion

6510 — Fânețe de joasă altitudine (Alopecurus pratensis , Sanguisorba officinalis)

7230 — Mlaștini alcaline

7140 — Mlaștini turboase de tranziție și turbării mișcătoare

91E0 — Păduri aluviale cu Alnus glutinosa și Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)

6440 — Pajiști aluviale cu Cnidion dubii

6410 — Pajiști cu Molinia pe soluri calcaroase, turboase sau argiloase (Molinion caeruleae)

Specii de amfibieni și reptile enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:

1193 — Buhai de baltă cu burta galbenă (Bombina variegata)

1166 — Triton cu creastă (Triturus cristatus cristatus)

Specii de mamifere enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:

1352 — Lup (Canis lupus)

1354 — Urs brun (Ursus arctos)

1324 — Liliac comun (Myotis myotis)

1307 — Liliac comun mic (Myotis blythii)

Specii de nevertebrate enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE

1014 — (Vertigo angustior)

1016 — Melcul lui Des Moulin (Vertigo moulinesiana)

Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE

1617 — Angelică de baltă (Angelica palustris)

1758 — Curenciu de munte (Ligularia sibirica)

1528 — Saxifraga de turbărie, ochii șoriceiului de turbărie, căpriță (Saxifraga hirculus)

1939 — Turiță (Agrimonia pilosa)

6. ROSPA0033 Depresiunea și Munții Giurgeului³⁰

Managementul sitului: pentru terenurile incluse în sit sunt responsabili Consiliile Locale ale comunelor Voșlobeni, Suseni, Ciumani, Joseni, Remetea, Lăzarea și a municipiului Gheorgheni

Suprafață 87.892 ha

Importanța sitului constă în protecția și conservarea întinselor păduri, pajiști și a numeroaselor mlaștini cu acumulări însemnate de turbă, care împreună cu terenurile cultivate în sistem tradițional constituie habitate importante de cuibărit și hrănire pentru 24 de specii de păsări de interes comunitar. Pe pajiștile și în culturile agricole din depresiune cuibărește o populație semnificativă a cristelului de câmp, care este o specie

³⁰ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/36/Depresiunea-si-Muntii-Giurgeului.html>

de interes conservativ global ce ajunge aici la una din cele mai mari densități din țară. Aceste habitate ierboase sunt folosite ca loc de hrănire de multe exemplare de barză albă și de mai multe specii de păsări răpitoare care cuibăresc în efective semnificative din punct de vedere numeric, precum viesparul, acvila țipătoare mică și șerparul.

Zona este importantă și pentru cuibăritul caprimulgului, ciocârliei de pădure, muscarului gulerat, sfrânciocului roșiatic și al muscarului sur. Pădurile de molid, de amestec și făgetele ocupă peste jumătate din suprafața sitului și conțin populații importante din speciile amenințate la nivelul Uniunii Europene, precum ierunca, cocoșul de munte, minunița, ciuvica și ciocănitarea de munte. Totodată, zona este cartier de iernare pentru un număr mare de exemplare de erete vânăt și loc important de hrănire în timpul pasajelor pentru eretele de stuf.

Specii de pasari enumerate in anexa I a directivei consiliului 79/409/cee (2009 - directiva 2009/147/ce)

- A 091 — Acvilă de munte (*Aquila chrysaetos*)
- A 089 — Acvilă țipătoare mică (*Aquila pomarina*)
- A 031 — Barză albă (*Ciconia ciconia*)
- A 215 — Buhă sau bufniță (*Bubo bubo*)
- A 224 — Caprimulg (*Caprimulgus europaeus*)
- A 239 — Ciocănitarea cu spate alb (*Dendrocopos leucotos*)
- A 241 — Ciocănitarea de munte (*Picoides tridactylus*)
- A 236 — Ciocănitarea neagră (*Dryocopus martius*)
- A 246 — Ciocârlie de pădure (*Lullula arborea*)
- A 222 — Ciuf de câmp (*Asio flammeus*)
- A 217 — Ciuvică (*Glaucidium passerinum*)
- A 108 — Cocoș de munte (*Tetrao urogallus*)
- A 122 — Cristel de câmp sau cârstel de câmp (*Crex crex*)
- A 081 — Erete de stuf (*Circus aeruginosus*)
- A 082 — Erete vânăt (*Circus cyaneus*)
- A 220 — Huhurez mare (*Strix uralensis*)
- A 223 — Minuniță (*Aegolius funereus*)
- A 321 — Muscar gulerat (*Ficedula albicollis*)
- A 320 — Muscar mic (*Ficedula parva*)
- A 080 — Șerpar (*Circaetus gallicus*)
- A 338 — Sfrâncioc roșiatic (*Lanius collurio*)
- A 103 — Șoim călător (*Falco peregrinus*)
- A 072 — Viespar (*Pernis apivorus*)

7. ROSPA0034 Depresiunea și Munții Ciucului³¹

Managementul sitului: Ocolul Silvic Frumoasa SRL

Suprafața 51.744 ha

Situl cuprinde lunca de sus a Oltului aflată în depresiunea Ciucului, incluzând habitate umede, pajiști semi-naturale, terenuri agricole și pădurile de pe versanții Munților Harghita și ai Munților Ciucului, toate acestea fiind importante pentru reproducerea a 22 de specii de păsări care sunt protejate la nivel european. La aceste specii se adaugă eretele vânăt și eretele sur, care au același statut de protecție, dar care utilizează situl numai ca habitat de hrănire și odihnă în timpul pasajelor. Pe pajiștile din depresiune cuibărește o populație de cristel de câmp semnificativă pe plan național și importantă chiar pe plan global. În acest tip de habitat se hrănește și barza albă, specie care are în această depresiune una dintre cele mai dense populații din punct de vedere numeric la nivel național.

În pădurile de conifere trăiesc efective însemnate de cocoș de munte, ieruncă, precum și cele două specii mici de bufniță, ciuvica și minunița. Pădurile care acoperă aproape jumătate din suprafața sitului au efective cuibăritoare mari de viespar, acvilă țipătoare mică și muscar gulerat. Pajiștile și zonele umede sunt importante pentru conservarea sfrânciocului roșiatic și a creștețului pestriț.

Specii de pasari enumerate in anexa I a directivei consiliului 79/409/cee (2009 - directiva 2009/147/ce)

- A 089 — Acvilă țipătoare mică (*Aquila pomarina*)
- A 031 — Barză albă (*Ciconia ciconia*)
- A 030 — Barză neagră (*Ciconia nigra*)
- A 224 — Caprimulg (*Caprimulgus europaeus*)
- A 429 — Ciocănităre (pestriță) de grădină (*Dendrocopos Syriacus*)
- A 239 — Ciocănităre cu spate alb (*Dendrocopos leucotos*)
- A 241 — Ciocănităre de munte (*Picoides tridactylus*)
- A 236 — Ciocănităre neagră (*Dryocopus martius*)
- A 217 — Ciuvică (*Glaucidium passerinum*)
- A 108 — Cocoș de munte (*Tetrao urogallus*)
- A 119 — Cresteț pestriț sau cresteluț pestriț (*Porzana porzana*)
- A 122 — Cristel de câmp sau cârstel de câmp (*Crex crex*)
- A 081 — Erete de stuf (*Circus aeruginosus*)
- A 084 — Erete sur (*Circus pygargus*)
- A 082 — Erete vânăt (*Circus cyaneus*)
- A 234 — Ghionoaie sură (*Picus canus*)
- A 220 — Huhurez mare (*Strix uralensis*)

³¹ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/37/Depresiunea-si-Muntii-Ciucului.html>

- A 223 — Minuniță (Aegolius funereus)
- A 321 — Muscar gulerat (Ficedula albicollis)
- A 320 — Muscar mic (Ficedula parva)
- A 080 — Șerpar (Circaetus gallicus)
- A 338 — Sfrâncioc roșiatic (Lanius collurio)
- A 072 — Viespar (Pernis apivorus)

8. ROSCI0027 Cheile Bicazului – Hășmaș³²

Managementul sitului: Direcția Silvica Miercurea Ciuc, prin Serviciul de Administrare a Parcului Național Cheile Bicazului – Hășmaș

Suprafața 7.642 ha

Situl se găsește într-o zonă de o rară frumusețe, binecunoscută iubitorilor de natură din toată țara. Diversitatea peisajelor (Cheile Bicazului, Lacul Roșu, Culmea Hășmașului) este completată de elemente naturale cu valoare deosebită sub aspect floristic și faunistic, oferind posibilitatea vizitării în scopuri științifice, educative, recreative și turistice.

În sit sunt prezente rezervații naturale (Hășmașu Mare-Piatra Singuratică și Cheile Bicazului) și monumente ale naturii (Avenul Licaș și Cheile Șugăului). Situl se suprapune în mare parte cu parcul național Cheile Bicazului-Hășmaș. Obiectivele de conservare care au stat la baza desemnării sitului sunt prezența a 19 habitate de interes comunitar (dintre care trei prioritare), a patru specii de floră și a 11 specii de faună.

Tipuri de habitate prezente în sit:

- 6430 — Comunități de lizieră cu ierburi înalte higofile de la nivelul câmpilor, până la cel montan și alpin
- 3260 — Cursuri de apă din zonele de câmpie, până la cele montane, cu vegetație din Ranunculion fluitantis și Callitricho-Batrachion
- 6510 — Fânețe de joasă altitudine (Alopecurus pratensis, Sanguisorba officinalis)
- 6520 — Fânețe montane
- 8120 — Grohotișuri calcaroase și de șisturi calcaroase din etajul montan până în cel alpin (Thlaspietea rotundifolii)
- 7220 — Izvoare petrifiante cu formare de travertin (Cratoneurion)
- 3150 — Lacuri eutrofe naturale cu vegetație de tip Magnopotamion sau Hydrocharition
- 7230 — Mlaștini alcaline
- 9410 — Păduri acidofile de Picea abies din regiunea montană (Vaccinio-Piceetea)
- 91E0 — Păduri aluviale cu Alnus glutinosa și Fraxinus excelsior (Alno-Padion, Alnion incanae, Salicion albae)
- 91V0 — Păduri dacice de fag (Symphyto-Fagion)

³² <http://dev.adworks.ro/natura/situri/136/Cheile-Bicazului-Hasmas.html>

9180 — Păduri din Tilio-Acerion pe versanți abrupti, grohotișuri și ravene
91Q0 — Păduri relictare de *Pinus sylvestris* pe substrat calcaros
6440 — Pajiști aluviale cu *Cnidion dubii*
6170 — Pajiști calcifile alpine și subalpine
4060 — Tufărișuri alpine și boreale
3220 — Vegetație herbacee de pe malurile râurilor alpine
3230 — Vegetație lemnoasă cu *Myricaria germanica* de-a lungul râurilor montane
8210 — Versanți stâncoși cu vegetație chasmofitică pe roci calcaroase
Specii de amfibieni și reptile enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:
1193 — Buhai de baltă cu burta galbenă (*Bombina variegata*)
2001 — Triton carpatic (*Triturus montandoni*)
1166 — Triton cu creastă (*Triturus cristatus cristatus*)
Specii de mamifere enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:
1352 — Lup (*Canis lupus*)
1354 — Urs brun (*Ursus arctos*)
1308 — Liliac cîrn (*Barbastella barbastellus*)
1307 — Liliac comun mic (*Myotis blythii*)
1361 — Râs (*Lynx lynx*)
Specii de nevertebrate enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE
4054 — Cosaș transilvan (*Pholidoptera transsylvania*)
Specii de pești enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE
1138 — Moioagă (*Barbus meridionalis*)
1163 — Zglăvoc (*Cottus gobio*)
Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE
4070 — Clopoțel (*Campanula serrata*)
4066 — Feriguță, ruginiță (*Asplenium adulterinum*)
4097 — Iris sau stânjenel de stepă (*Iris aphylla* ssp. *hungarica*)
1902 — Papucul doamnei (*Cypripedium calceolus*)

9. ROSCI0037 Ciomad – Balvanyos³³

Managementul sitului: Asociației Vinca Minor

Suprafață 5.993 ha

Situl se remarcă prin prezența fenomenelor postvulcanice (cea mai mare mofetă din Europa cu scurgere de bioxid de carbon de circa 2000 m³/zi și o concentrație de bioxid de carbon de 98-99%, grote cu emanații sulfuroase, mofete și izvoare cu ape minerale) și existența unor peșteri (peștera Ursului, peștera Timsos și peștera Gyilkos).

În sit a fost identificat habitatul prioritar de turbării cu vegetație forestieră în care se întâlnesc plante rare specifice zonelor mlăștinoase (roua cerului și curechii de munte,

³³ <http://dev.adworks.ro/natura/situri/146/Ciomad-Balvanyos.html>

specie de interes comunitar). Fauna protejată din sit include carnivore mari bine reprezentate (urs, râs, lup), dar și numeroase specii de lileci și amfibieni.

Tipuri de habitate prezente în sit:

- 91V0 — Păduri dacice de fag (*Symphyto-Fagion*)
- 9130 — Păduri de fag de tip *Asperulo-Fagetum*
- 9110 — Păduri de fag de tip *Luzulo-Fagetum*
- 9170 — Păduri de stejar cu carpen de tip *Galio-Carpinetum*
- 91D0 — Turbări cu vegetație forestieră

Specii de amfibieni și reptile enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:

- 1193 — Buhai de baltă cu burta galbenă (*Bombina variegata*)
- 2001 — Triton carpatic (*Triturus montandoni*)
- 1166 — Triton cu creastă (*Triturus cristatus cristatus*)

Specii de mamifere enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE:

- 1352 — Lup (*Canis lupus*)
- 1354 — Urs brun (*Ursus arctos*)
- 1308 — Liliac cârn (*Barbastella barbastellus*)
- 1324 — Liliac comun (*Myotis myotis*)
- 1307 — Liliac comun mic (*Myotis blythii*)
- 1323 — Liliac cu urechi mari (*Myotis bechsteinii*)
- 1361 — Râs (*Lynx lynx*)

Specii de nevertebrate enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE

- 4054 — Cosaș transilvan (*Pholidoptera transsylvanica*)

Specii de plante enumerate în anexa II a directivei consiliului 92/43/CEE

- 1758 — Curenciu de munte (*Ligularia sibirica*)